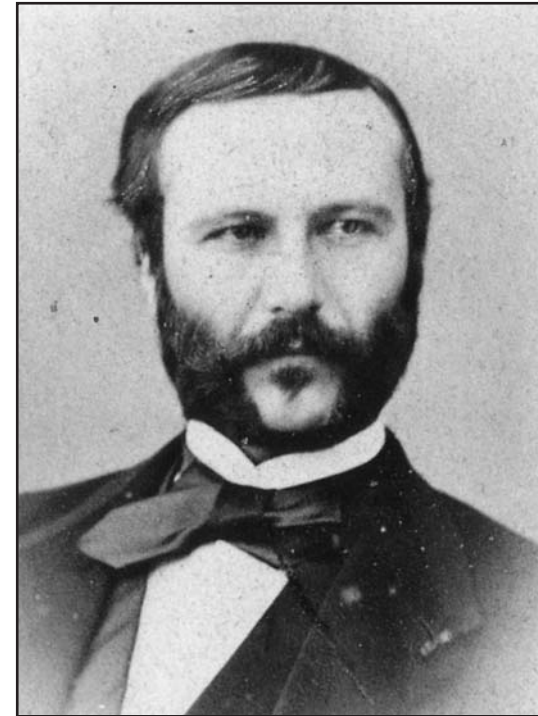

Vzpomínka na Solferino

Henri Dunant

OBSAH	Str.
Obsah	3
Úvod	5
1. Situace před bitvou	7
2. Rozvinutí boje	9
3. Ústup Rakušanů a smutná noc	13
4. Pohled na bojiště následujícího dne	15
5. První pomocné akce	18
6. Situace v Castiglione	20
7. Tři dny tam prožité mezi raněnými	22
8. Výjevy z kostelní nemocnice	25
9. Převážení a umístování raněných v okolních městech	28
10. Moje cesta do Cavriany a do Borghetta	31
11. Návštěva v Brescii	34
12. Bolestná amputace raněného	36
13. Dojmy z návštěv v tamějších provizorních nemocnicích	38
14. Úsilí lékařů	40
15. Úsilí ošetřovatelů	41
16. Útrapy umírajících	42
17. Bilance bitvy	43
18. Doprava raněných do Milána	44
19. Péče o raněné	45
20. Co je účelem této knihy	48

ÚVOD

Vážený čtenáři,

máš před sebou útlou knížečku, jejíž první vydání před více než 140 lety doslova pohnulo dějinami lidstva. Švýcarský obchodník Henri Dunant otřesen svými osobními zážitky z bitvy u italského Solferina v roce 1859 napsal a vydal o tři roky později knihu „**Vzpomínka na Solferino**“. Její vydání a následující nezměrné Dunantovo osobní úsilí vedlo v roce 1863 k založení Mezinárodního výboru Červeného kříže a o rok později k přijetí první Ženevské úmluvy o zlepšení osudu raněných v polních armádách.

Přečtete-li si pozorně zejména závěrečnou kapitolu této publikace nazvanou „Co je účelem této knihy“, zjistíte, že Henri Dunant viděl a plánoval mnohem dále. Naleznete tam zárodky organizovaných humanitárních pomoci a potřeby přípravy na ně jak v případě válečných konfliktů, tak přírodních katastrof, najdete tam předobraz pozdějších národních společností Červeného kříže a Červeného půlměsíce, nastíněnu potřebu jejich spojení do budoucí Mezinárodní federace ČK a ČP a jejich pravidelného setkávání na budoucích Mezinárodních konferencích ČK či nezbytnost návaznosti národních společností ČK a ČP na vlády jednotlivých zemí.

Český červený kříž vydává Dunantovu „Vzpomínku na Solferino“ po dlouhých 75 letech. Jsem přesvědčen, že její obsah má co říci i dnešnímu čtenáři, dnešnímu členovi, dobrovolníkovi nebo pracovníkovi Českého červeného kříže.

MUDr. Zdenko Vlk, CSc.
prezident Českého červeného kříže

1. SITUACE PŘED BITVOU

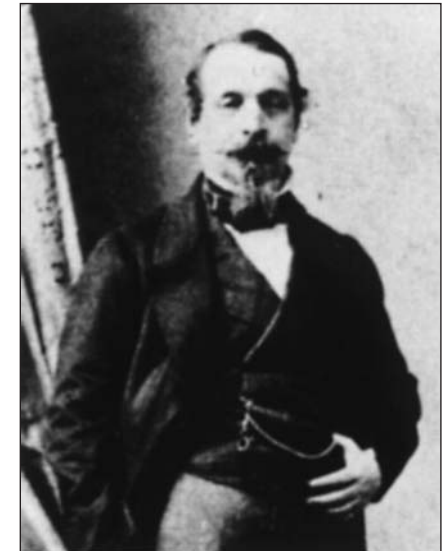
Krvavé vítězství u Magenty otevřelo francouzskému vojsku brány Milána a bylo nadšeně přijato v Pavii, Lodi a Cremoně. Rakušané ustoupili od řeky Addy, Oglia i Chiese a shromáždili na březích Mincia značné bitevní síly, v jejichž čelo se postavil zmužile mladý a rytířský císař rakouský František Josef.

Dne 17. června roku 1859 přibyl sardinský král Viktor Emanuel do Brescie, nadšeně pozdravován obyvatelstvem, které vidělo v synovi Karla Alberta svého osvoboditele a národního hrdinu.

Do téhož města vjížděl následujícího dne francouzský císař Napoleon za hlučných ovací lidu, jenž byl šťasten, že mohl osvědčit svou vděčnost panovníkovi, který mu chtěl dopomoci opět k nezávislosti.

Dne 21. června opustili Napoleon a Viktor Emanuel město, když den před tím odtáhla již jejich vojska. Dne 22. června bylo obsazeno Lonato, Castenedolo a Montechiaro a večer dne 23. června dal Napoleon jako vrchní velitel rozkaz vojsku Viktora Emanuela, které tábořilo u Desenzana a tvořilo levé křídlo Spojenců, aby vyrazilo příštího jitra k Pozzolengu. Maršál Baraguey d' Hilliers měl táhnout k Solferinu, maršál MacMahon, vévoda Magentský, ke Cavrianě, generál Niel měl se obrátiti k Guidizzolu, maršál Canrobert k Medole a maršál Regnaud de Saint Jean d'Angely s císařskou gardou ke Castiglione. Spojené bitevní síly čítaly 150.000 mužů a 400 děl.

Rakouský císař František Josef měl k dispozici v království lombardsko-benátském devět armádních sborů, které čítaly i s posádkami ve Veroně a Mantově 250.000 mužů. Podle nařízení polního zbrojmistra barona Hessa zahájilo císařské vojsko souvislý ústup od Milána a Brescie, aby soustředilo všechny síly, které Rakousko mělo v Itálii, mezi řekami Adičí a Minciem.

Francouzský císař Napoleon III., velitel Spojenecké francouzsko-sardinské armády v bitvě u Solferina

Sedm z těchto bitevních sborů v síle 170.000 mužů a 500 děl mělo vyrazit na bitevní pole.

Císařův hlavní stan byl přeložen z Verony do Villafranca a odtud do Valeggia, a rakouské sbory dostaly rozkaz překročit v noci Mincio u Peschieri, Salionze, Valeggia, Ferri, Goita a Mantovy. Jádrem armády se utábořilo mezi Pozzolengem a Guidizzolem, aby napadlo za vedení několika nejzkušenějších podmaršálů nepřítele mezi Minciem a Chiesem. Rakouské bitevní síly pod velením císaře tvořily dva hlavní voje.

První měl ve svém čele polního zbrojmistra hraběte Wimpffena; velel armádním sborům maršálků knížete Edmunda Schwarzenberga, hraběte Schaffgotsche, dále barona Veigla, jakož i jezdecké divizi hraběte Zedwitze. Tvořil levé křídlo a zaujal postavení v okolí Volty, Guidizzola, Medoly a Castelfreda.

Vrchním velitelem druhého voje byl hrabě Schlick, kterému byli podřízeni podmaršálové hrabě Clam-Gallas, hrabě Stadion, baron Zobel a rytíř Benedek, jakož i jezdecká divize hraběte Mensdorfa. Tento voj tvořil pravé křídlo a obsadil Cavrianu, Solferino, Pozzolengo a San Martino.

Od rána dne 24. června byla tudíž v rukou Rakušanů všechna návrší mezi Pozzolengem, Solferinem, Cavrianou a Guidizzolem. Své dělostřelectvo umístili Rakušané na několika pahorcích ve středu útočné linie, které dovolovaly jejich pravému i levému křídlu stáhnout se pod ochranu těchto opevněných výšin, jež byly považovány za nedobytné.

Třebaže se obě nepřátelská vojska pohybovala proti sobě, nebyla přece připravena na tak náhlou srážku. Rakušané, nepřesně informovaní, domnívali se, že řeka Chiese byla překročena jen jednou částí nepřátelského vojska. Spojenci zase netušili, že narazí tak brzy na armádu rakouského císaře, neboť výzvědná služba, pozorování a zprávy hlídek, jakož i obhlídky z balonů, vypuštěných 23. června, nevedly k žádným známkám bezprostřední srážky.

Byla tedy srážka rakouské a francouzsko-sardinské armády v pátek dne 24. června 1859 naprosto neočekávaná, třebaže obě vojska byla na velkou a blízkou bitvu připravena, neboť obě strany byly klamány pohyby svého protivníka.

Jako pouhý turista, nezúčastněný přímo při této bitvě, měl jsem zvláštní shodou okolností smutnou privilegii shlédnout dojemné scény, jež jsem se rozhodl vylíčit. Vyprávím na těchto stránkách jen své osobní dojmy; není možno tam hledat ani speciální podrobnosti ani strategické údaje, o nichž se píše v jiných knihách.

2. ROZVINUTÍ BOJE

V tento památný den 24. června stálo proti sobě více než 300.000 mužů; bitevní linie byla pět mil dlouhá a bojovalo se na ní přes patnáct hodin.

Již za svítání velkého dne muselo rakouské vojsko, unavené namáhavým nočním pochodem, vydržet nápor nepřítele. K tomu ještě trpělo velkým parnem a bylo mučeno hladem a žízní, neboť kromě dvojí porce kořalky nemohla většina Rakušanů vzít s sebou nic jiného.

Také francouzské sbory, které se daly do pohybu již za svítání, nedostaly ničeho mimo ranní kávu. Jaké bylo asi vyčerpání bojovníků a především nešťastných raněných na konci této strašlivé bitvy!

Již kolem třetí hodiny ranní daly se na pochod vojenské oddíly maršálů Baraguey d' Hillierse a MacMahona směrem k Solferinu a ke Cavrianě. Sotvaže jejich přední čtyři měly za sebou městečko Castiglione, stály již proti rakouským předvojům, které jim ztěžovaly každý jejich další krok.

Obě armády se připravily k útoku. Na všech stranách zaznívají vojenské trubky a hřímají bubny. Císař Napoleon, který strávil noc v Monte-Chiaro, přispěchal rychle do Castiglione. O šesté hodině rozpoutává se již živá střelba.

Rakušané postupují v naprostém pořádku po silnici. Ve středu jejich hustých mas vlají v ranním vánku černožluté prapory s císařským orlem.

Mezi veškerým vojskem, které se chystá k boji, poskytuje francouzská garda skutečně krásnou podívanou. Den se rozzářil a pahnoucí slunce Itálie zrcadlí se ve skvělých zbrojích francouzských dragounů, kopiníků a gardových kyrysníků.

Hned na počátku boje opustil císař František Josef s celým svým generálním štábem hlavní stan, aby se odebral do Volty. V jeho průvodu byli arcivévodové lotrinští, mezi nimi velkovévoda toskánský a vévoda modenský.

K první srážce došlo v obtížném, Spojencům naprosto neznámém území. Vojsko si muselo

Sardinský král Viktor Emanuel II., účastník bitvy u Solferina na straně Spojenců

klestit cestu spleť moruš, srostlých hustě s révou a tvořivších skutečnou překážku. Na území bylo všude mnoho vysušených příkopů a nízkých, ale širokých zdí, přes které se koně museli drápat a přes příkopy skákat.

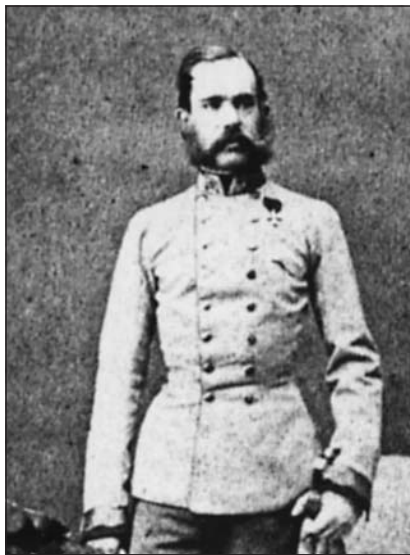
Rakušané, umístění na pahorcích, zahajují palbu na nepřátelskou gardu a zasypávají ji deštěm granátů, bomb a dělových kulí.

S dýmem prachu dělostřelectva mísí se skutečný prach země, kterou víří tisíce dopadajících střel. Pod ohněm stále mocněji hřímajících a smrt přinášejících baterií útočí Francouzi jako vichřice, letící krajem, na pozici nepřítele. Za žhnoucího poledního vedra stává se boj na celé bitevní čáře stále úpornějším.

Uzavřené proudy vojska se na sebe vrhají s bouřlivostí vše ničících horských pramenů. Francouzské oddíly dotírají v oblouku na masy Rakušanů stále obnovované, stále rostoucí a hrozivější, které jako železné zdi drží neochvějně svá postavení.

Celé divize odložily tornistry, aby se vrhly na nepřítele s bajonety. Je-li jeden prapor poražen, nastupuje jiný na jeho místo. Každý pahorek, každé návrší, každý skalní výstupek, se stává dějištěm tvrdošíjného boje. Na výšinách, stejně jako v údolích, leží celé hromady mrtvol.

Je to boj člověka proti člověku, strašlivý, příšerný. Rakušané i Spojenci padají k zemi, zabíjejí se na krvavých mrtvolách, vraždí se pažbami, rozbíjejí si hlavy a rozparují si šavli nebo bajonety svá břicha.

Rakouský císař František Josef I., velitel rakouského vojska v bitvě u Solferina

To není již boj, to jsou jatky, vzájemné zabíjení divokých zvířat, zuřivých a žádostivých krve. Docela i ranění hájí se ještě do posledního dechu, a kdo nemá zbraně, vrhá se na hrdlo nepřítelovo svými zuby.

Boj stává se ještě strašlivější, když se přibližují cválající jezdecké oddíly. Koně rozdupávají svými železnými podkovami mrtvé a umírající. Jednomu z těchto ubožáků je utržena čelist, jinému roztržena hlava a třetímu rozmáčkuta prsa. Do ržání koní mísí se proklínání, výkřiky zuřivosti a nářek zoufalé bolesti a beznaděje.

Za jízdu přichází dělostřelectvo a brázdí si cestu mrtvými a raněnými. Mozek vystřikuje z hlavy, údy jsou lámány a přejížděny, těla

se zohavují k nepoznání, půda je prosáklá krví a bitevní pole je poseto rozdrčenými lidskými troskami.

Za zuřivého boje slézají francouzské oddíly, pod ohněm nepřátelské střelby a za deště bomb a kartáčů, příkré pahorky. Sotva se zmocnily jednoho návrší, sotva několik vybraných čet, zemdlených a zpocených, dosáhlo jeho vrcholku, vrhají se jako lavina na Rakušany, porážejí je na hlavu, zahánějí je zpět a pronásledují až do údolí. Ale pozice Rakušanů jsou výborné, neboť jsou chráněny domy, chrámy a zdi Medoly, Solferina a Cavriany. Nic však boj nezadržuje, nic ho nezmírňuje. Vraždí se ve velkém i v malém. Každá vyvýšenina půdy je dobývána bajonety, o každé postavení je bojováno krok za krokem. Je-li dosaženo města, dobývá se dům od domu, dvůr od dvora, každý z nich vyžaduje obléhání, a dveře, okna a dvorní prostory se stávají dějištěm divokého zabíjení.

Kartáče šíří smrt a zkázu dokonce i v daleko stojících zálohách Rakušanů, a jestliže tyto ustupují, činí to jen krok za krokem, aby brzy nato přešly opět k útoku. Vždy znovu tvoří pevné řady, aby se znovu vrhaly vpřed.

Prach, ležící ve vysoké vrstvě po celé rovině, se rozvířil do hustých kotoučů, jež zatemňovaly ovzduší a oslepovaly bojovníky.

Jestliže se zdálo na okamžik, že na některých místech bitva ustává, bylo to jen proto, aby započala s novou prudkostí. Čerstvé zálohy Rakušanů plní opět mezery, které v jejich řadách způsobil běs vražedného boje. Slyšíme hned z té strany, hned z oné opět bití bubnů a troubení polnic k útoku.

Bitva u Solferina - obraz malíře Gustave Doré z r. 1859

Garda se bije statečně - a jiné oddíly francouzského vojska s ní soupeří svou smělostí. Afričtí zuavové útočí bajonety, skáákají jako divá zvěř a vyrazí je zuřivé skřeky.

Francouzská jízda se vrhá na rakouskou. Huláni a husaři se utkávají divoce šavlemi. Koně, vzníceni žárem boje, se účastní této hrůzy, a vrhají se zuřivě na koně nepřátel, zatímco jejich jezdci roztínají šavlemi svá těla.

Na některých místech dosahuje zuřivost takového stupně, že vojáci, když vyčerpali střelné zásoby a majíce rozbity zbraně, bojují muž proti muži, tělo na těle, dobíjejíce se kameny.

Nejsilnější postavení jsou vzata, ztracena a opět získána, aby znovu byla ztracena a znovu dobytá. Všude padají lidé smrtelně zasaženi střelami všech druhů, probodáni, zmrzačeni, zohaveni.

Uprostřed těchto stále se obnovujících bojů a vražedných scén je slyšet proklínání v nejrůznějších řečech od příslušníků nejrůznějších národů, z nichž mnozí byli donuceni stát se vrahy jiných již ve dvaceti letech svého života.

Sbory sardinského krále ochraňují a útočí střídavě již od rána na pahorky u San Martina, Roccola, Madonny della Scoperta, které byly pětkrát, ba šestkrát ztraceny a znovu dobyté. Jejich generálové s důstojníky všech druhů zbraní a všech stupňů podporují úsilí svého krále, před jehož očima jsou zranění generálové Cerale, Perrier a Arnoldi.

Voje Spojenců nabývají převahy a francouzský císař poručí oddílům Baraguey D'Hilliersovým a MacMahonovým, jakož i císařské gardě, aby se současně vrhly na opevnění San Cassiano a zmocnily se Solferina.

Vítězí po boji nevyhlášeném a pahorky, které hraničí se solferinským lesíkem cypřišů, okolí staré věže a solferinský hřbitov stávají se navždy slavnými jako svědci strašlivého vraždění. Cypřišový pahorek byl konečně vzat útokem a francouzský důstojník vztyčuje na hrotu šavle vlající kapesník na znamení vítězství. Jaká to dramata, jaké epizody všeho druhu, jaké přímo divadelní obraty!

Plukovník Maleville, tísněný za strašlivé palby ve dvorci Casa Nova přesilou nepřátel, neboť jeho pluk již neměl náboje, chápá se praporu a vrhá se vpřed volaje: „Kdo miluje náš prapor, nechť mne následuje!“ Jeho vojáci, třebaže jsou vyčerpáni únavou a hladem, ženou se za ním s napřaženými bajonety. Koule mu rozbíjí rámě, ale on velí dále, přes hrozné bolesti, nechávaje se přidržovati na koni.

Nedaleko byl smrtelně raněn velitel praporu Hébert, který se vydal největšímu nebezpečí, aby získal ztraceného orla. Byl povalen a šlapán nohama, ale nalézá v sobě ještě sílu, aby zvolal ke svým vojínům: „Jen odvahu, hoši!“

Maršálu Baraguey d'Hilliers podařilo se konečně vniknout do Solferina, obhajovaného statečně hrabětem Stadionem.

Vojska císaře Františka Josefa ustupují.

3. ÚSTUP RAKUŠANŮ A SMUTNÁ NOC

Zatím ztemněla obloha a husté mraky pokryly obzor. Propukla divoká bouře, rozkřivala stromy a lámala jejich větve. Studený déšť, hnaný vichrem, pravá to smršť, zaplavuje bojovníky, hladem a únavou již vyčerpané, zatímco víry prachu, krupobití a blesky je oslepují a nutí k dvojímu boji - proti nepříteli a proti živlům.

Na mnohých místech zmocňuje se rakouského vojska naprostá panika a důstojníci se marně snaží zadržet své vojáky. Někteří hledají v zoufalství smrt, prodávajíc draze svůj život.

V okamžiku dobytí Cavriany byl rakouský císař s hrabětem Schlickem a princem Nasavským na sousedním návrší Madonna della Pieve, u chrámu, obklopeného cypřiši. Když však k večeru jádro rakouského vojska ustoupilo a levému křídlu nezbyvala naděje, že vytlačí Spojence z jejich postavení, byl nařízen všeobecný ústup. V této pohnuté době odjel císař František Josef, který strávil celý den uprostřed deště kulí, s částí svého generálního štábu do Volty, zatímco arcivévodové a následník arcivévoda toskánský odebrali se do Valeggia.

Císař Napoleon byl za boje všude, kde jeho přítomnosti bylo třeba. Řídil bitvu a přemáhal nejtěžší překážky, nevyhýbaje se nebezpečí, jež mu hrozilo bez ustání. Po rozhodnutí bitvy se ubytoval v Cavriane, v téže domě, kde téhož dne pobyl císař rakouský, a odtud psal císařovně, oznamuje jí vítězství.

Guidizzolo bylo v držení Rakušanů až do desáté hodiny večerní. Rozprchlí rakouští vojínové byli shromažďováni a přiváděni do Valeggia. Silnice byly pokryty balíky a zbožím všeho druhu. Zásoby vozatajstva byly dopraveny do bezpečí po rychle sestavených mostech.

První vlaky lehce raněných Rakušanů dospěly do Villafranca, těžce ranění následovali. Rakouští lékaři a jejich pomocníci přikládali obvazy, poskytovali raněným potraviny a posílali je pak drahou do Verony, která byla jimi až hrůzně přeplněna. Rakouská armáda se snažila sice vzít s sebou pokud možno své raněné, ale přesto zůstalo tisíce z nich bez pomoci a opuštěno na poli, prosyčeném jejich krví.

Když sestupovaly první stíny soumraku na nesmírně krvavé pláň, bloudil tam mnohý francouzský důstojník a voják, aby hledal kamaráda, krajana, přítele. A nalezl-li ho mezi raněnými, poklekl k němu a snažil se ho vzkřísit znovu k životu, zastavoval jeho krvácení, obvazoval mu rány, jak jen mohl, vlastním kapesníkem - ale jen zřídka podařilo se mu získat vodu pro ubohé trpící.

Jak mnoho tichých slz skrápělo líce v onen smutný večer, kdy každé falešné sobectví zmizelo, každý rozdíl stavů byl zapomenut!

Za bitvy byli ranění důstojníci a poddůstojníci dopravováni do polních lazaretů, zřízených v nedalekých dvorech, chrámech a klášterech nebo pod volným nebem ve stínu několika stromů a dostali tam první nouzový obvaz. Teprve po nich přišla, pokud to vůbec bylo možno, řada na vojíny. Kdo mohl chodit, šel tam sám. Ostatní, vysílení ztrátou krve, bolestmi, strádáním, vnitřním rozrušením, byli tam donášeni na nosítkách.

Za boje označovala černá vlajka, vztyčená na návrší, obvaziště pro raněné a polní lazarety bojujících pluků, ale dopadající bomby nešetřily ani lékaře, ani ošetřovatele nemocných, ani vozy se zásobami chleba, masa, vína a cupaniny, určenými pro raněné.

Na návrších mezi Castiglionem a Voltou zářilo ve tmě noci tisíce ohňů, do jejichž plamenů byly přikládány roztrášené rakouské muniční vozy a větve stromů, sražené bouří a kullemi. Vojíni sušili své promočené šaty a spali pak, unavení a vyčerpáni, na tvrdém kameni a na zemi. Kolik srdcervoucích případů, kolik pohnutých obrazů, kolik zklamání všeho druhu!

Byly zde celé prapory bez potravy, jinde opět oddíly, kterým chybělo po ztrátě tornister vše nejpotřebnější. Jinde chyběla voda a tam byla žízeň tak veliká, že důstojníci a vojíni vzali za vděk i vodou za špinavých kaluží, smíšených často s krví.

Tichem noci se nesl nářek a stony, zpola dušené vzlyky plné bolesti a smrtelné úzkosti i srdcervoucí volání o pomoc. Kdo mohl by kdy vylíčit smrtelné utrpení oné příšerné noci!

4. POHLED NA BOJIŠTĚ NÁSLEDUJÍCÍHO DNE

Vycházející slunce 25. června roku 1859 ozářilo jedno z nejpříšernějších divadel, které si lidská fantazie může vytvořit.

Bitevní pole bylo poseto mrtvolami lidí a koní. Všude, zvláště však při vstupech do vesnice Solferino, byly jimi pokryty silnice, příkopy a úvozy, křoviska a lučiny. Úroda byla zničena, pole s obilím rozdupána, ohrady protrhány, ovocné zahrady zpusťšeny, zde i onde bylo vidět tratoliště krve.

Vesnice byly opuštěny a ukazovaly stopy kulí, bomb, granátů a kartáčů. Domy, v jejichž zdech způsobily kule hluboké trhliny, byly otřeseny až v základech a ležely v sutinách. Obyvatelé opouštěli jejich sklepy, kam většina z nich uprchla a kde strávili dvacet hodin bez světla a bez potravy. Jejich zničené vzezření svědčilo o dlouhém zděšení, jemuž byli vystaveni.

Půda byla pokryta zbytky všeho druhu, rozlámanými zbraněmi, předměty výzbroje a krví prosycenými šaty.

Nešťastní ranění, kteří byli za dne sesbírání, byli bledí a úplně vysílení. Někteří, zejména těžce ranění, zírali tupě před sebe; zdálo se, že nerozumějí vůbec, co se jim říká. Jiní se následkem těžkého otřesu nervů křečovitě chvěli. Druzí opět, se zejícími ranami, které se již zanítily, byli téměř šílení bolestí; prosili, aby byli raději ubiti a svjeli se se strhanou tváří v posledních křečích umírajícího. Jinde byli nešťastníci, kteří byli smeteni k zemi kullemi a střepinami granátů a jimž byly ruce a nohy rozdrčeny jedoucími děly.

Náraz konických střel roztrášoval kosti všemi směry, takže rána tím vzniklá byla vždy velmi nebezpečná. Střepiny všeho druhu, části kostí, země, kusy olova, cáry šatstva, předměty výzbroje i obuv jítily a zhoršovaly rány trpících a zdvojnásobovaly jejich bolesti.

Kdo procházel tímto příšerným jevištěm, na němž se předchozího dne odehrávaly boje, narážel každým krokem mezi bezpříkladným zmatkem na scény nevyslovitelného zoufalství a utrpení všeho druhu.

Některé prapory, které odložily za boje své tornistry, konečně je opět našly, ale jejich obsah zmizel. V noci bylo všechno plenícemi vyloupeno. Byla to těžká ztráta pro tyto ubohé lidi, jejichž prádlo a uniforma byly pošpiněny a roztrhány. Viděli, že jsou oloupeni nejen o své šatstvo, nýbrž také o své skrovné úspory, o celé své jmění a o drahé památky na vlast a rodinu, které jim daly s sebou při rozchodu jejich matky, sestry a nevěsty. Zloději okrádali mrtvé, ale ani živí ranění nebyli před nimi jisti.

Vedle těchto bolestných výjevů udály se ještě jiné, přímo dramatické scény. Zde bloudí kol dokola starý generál Le Breton. Opustil uprostřed válečného

Ošetřování raněných v bitvě u Solferina - obraz Charlese Armanda-Dumaresque, ošetřující má na ruce pásku se znakem červeného kříže, který byl přijat až o 4 roky později

hluku a v příšerné nejistotě svou dceru, aby vyhledal zetě, raněného generála Douay. Tam opět leží raněný plukovník de Genlis v prudké horečce. A tam dále na bitevním poli odnímají právě rámě dělostřeleckému důstojníku Selveovi, který teprve před několika týdny opustil válečnou školu v Saint-Cyr.

Pomáhal jsem ošetřovat jednoho ubohého šikovatele vincenneských myslivců, kterému byly prostřeleny obě nohy. Později jsem se s ním opět setkal v nemocnici v Brescii, ale zemřel na zpáteční cestě přes Mont-Cenis.

Poručík de Guiseul, o němž se domýšleli, že je mrtev, našli na místě, kde padl s praporem v ruce a zůstal ležet v bezvědomí. Statečný podporučík gardových střelců Fournier, teprve dvacetiletý, den před tím těžce raněný, dokončil záhy svou vojenskou kariéru, kterou započal v deseti letech jako dobrovolník cizinecké legie.

Tam pochovávají velitele Pontgibauda, který v noci podlehl svým ranám, jakož i mladého hraběte Saint-Paer, který teprve před osmi dny byl povýšen na velitele praporu. Generálu dělostřelectva Augerovi roztránila střela levé rámě a vězela již 24 hodin v těle. V Castiglione, kam byl dopraven, přidružil se k tomu zánět rány, rámě odpadlo a generál podlehl utrpení. Také generálové Ladmirault a Dieu přišli do Castiglione těžce zraněni.

Nedostatek vody byl stále citelnější. Slunce žhavě pálo, příkopy byly vysušeny a vojíní měli k uhašení žízně jen stojatou a nezdravou vodu. Na místech, kde se nalézalo třeba nejmenší zřídlo vody nebo jen nepatrná studna,

stály stráže s nabitými ručnicemi a snažily se zachránit drahocennou vodu pro nejnnutnější potřebu raněných.

Zranění koně, kteří ztratili své pány a bloudili nocí, přibíhali konečně ke kamarádům svého pána, jako by hledali u nich pomoci; milosrdná kule osvobodila je od jejich trápení. Jeden z těchto ušlechtilých koní vběhl do středu francouzského vojenského oddílu. Podle nádherného tlumoku na sedle bylo možno poznat, že kůň patřil princovi z Isenburgu. Později byl nalezen i raněný princ; pečlivé ošetřování dovolilo mu návrat do Německa, kde jej jeho rodina, která neměla od něho dlouho zpráv, oplakávala již jako mrtvého.

Mezi mrtvými vojíny leželi někteří s výrazem klidu na obličejích. Byli zasaženi náhle a klesli k zemi na místě mrtví. Ti však, u nichž smrt nepřišla ihned, měli strnulé, smrtelným bojem zkroucené údy; tělo bylo pokryto skvrnami, ruce byly vryty do země, oči vytřeštěné a široce otevřené; z úst, bolestí rozervaných, vynikaly semknuté zuby.

5. PRVNÍ POMOCNÉ AKCE

Bylo třeba tří dnů a tří nocí k tomu, aby byly pochovány mrtvoly, ležící na bitevním poli. Při jeho velké rozlehlosti byly však mnohé z nich, které ležely skryty v příkopech nebo ve křoví a prohlubeninách půdy, zpozorovány teprve pozdě; otravovaly stejně jako mrtví koně vzduch svým zápachem.

Ve francouzském vojsku bylo určeno v každém oddílu několik vojinů k tomu, aby zjistili jména padlých a mrtvé pochovali. Činili to vždy vojíní téhož oddílu pro své soudruhy. V tomto smutném úkolu byli podporováni placenými lombardskými vesničany. Ale bohužel musíme podle všeho připustit, že při spěchu, s kterým bylo nutno zařídít tuto trapnou službu, byl pro nedbalost a nepozornost najatých pomocníků pochován s mrtvými i ne jeden živý.

Dopisy, listiny a řády, hotovost a hodinky, které byly nalezeny u důstojníků, byly posílány zpět jejich rodinám. Ale při množství mrtvých, které bylo nutno pochovat, bylo nemožno vykonat tento úkol přesně.

Zde leží nyní ve špině a prachu a ve vlastní krvi syn, který byl zbožňován svými rodiči a kterého něžná matka vychovávala po mnoho let, chvějíc se o něho úzkostí při nejmenší nevolnosti. Zde opět švarný, svou rodinou milovaný důstojník, který ve vlasti zanechal ženu a děti. Zde mladý vojin, který se musel odloučit snad od své nevěsty, skoro vždy však od své matky, svých sester, svého starého otce. Rána do hlavy zohavila jeho obličej k nepoznání. Bojuje smrtelný boj a zmírá v příšerných bolestech. Jeho černá, naběhlá a znetvořená mrtvola je hozena do zběžně vyhloubeného hrobu a přikryta troškou vápna a zemí; dravci se pasou na jeho rukou a nohou, vyčnívajících z nasypané hlíny nebo příkopu, který mu slouží za hrob. Později snad ještě někdo přijde, aby přisypal něco nové hlíny a snad také, aby nad místem jeho odpočinku zřídil dřevěný kříž - ale to bude vše.

Mrtvoly Rakušanů ležely po tisících na návrších i v údolích Medoly v pošpiněných pláštích, v roztrhaných kazajkách a v bílých vojenských kabátech, prosycených krví. Nad nimi kroužily celé houfy krkavců, toužících se jimi nasytit. V rozsáhlých hromadných hrobech nakupeny byly mrtvoly po stech.

Lehce ranění Rakušané, mladíci, teprve nastoupivší službu, vrhli se k zemi únavou a vysílením, jakmile byli z dostřelu, zůstali však, oslabeni ztrátou krve, ležet na téže místě a zmírali hladem a vyčerpáním. Jak velká by byla bolest jejich ubohých matek v Rakousích, v Uhrách a Čechách, kdyby byly slyšely, že jejich synové zemřeli v cizině bez ošetření, bez pomoci a bez útěchy!

Velmi smutný byl také osud zajatých Rakušanů. Byli vedeni jako stádo dobytka pod přísným dohledem do Brescie, kde nenalezli sice nic dobrého, ale přece jen klid. Někteří francouzští vojínové chtěli vztáhnout svou ruku na

uherské zajatce, které považovali za Chorvaty, „úzkokalhovníky“, kteří prý, jak rozhořčeně vykřikovali, dobíjejí vždy raněné. Podařilo se mi jen s velkou námahou ochránit tyto ubohé chvějící se zajatce.

Více rakouských důstojníků mělo na bitevním poli výhodu, že si mohli ponechat své šavle a dostávali stejnou stravu jako francouzští důstojníci. Mnozí vojínové Spojenců dělili se bratrsky o svůj chléb se zajatci, polomrtvými hladem. Někteří z nich brali dokonce raněné na záda, aby je odnesli na obvaziště. V mé blízkosti obvazoval jeden gardový poručík bílým kapesním šátkem hluboce zející ránu v hlavě jednomu Tyrolákovi, který ji měl před tím obvázanu jen špinavým cárem.

Den před tím vrhl se v nejhustší válečné vřavě komandant La Rochefoucauld-Liancourt na uherský oddíl; ale jeho kůň byl provrtán řadou kulí a on sám, zasažen dvěma střelami, padl do rukou Uhrů. Když uslyšel rakouský císař, že La Rochefoucauld byl zraněn a jeho vojskem zajat, nařídil, aby s ním bylo jednáno ohleduplně a aby byl co nejlépe ošetřován.

Vojenská správa se snažila, pokud to šlo, sesbírat raněné. Všichni byli - obvázáni nebo ještě bez obvazu - dopraveni na mezcích nebo na nosítkách do polních lazaretů, zřízených v nedalekých obcích a místech. V okolních osadách byly chrámy, kláštery, domy, náměstí, ulice, krátce vše, upraveno v předběžné nemocnice.

Značná část raněných přišla do Carpendola, Castel Goffreda, Medoly, Guidizzola, Volty a nedalekých osad; nejvíce však jich přišlo do Castiglione, kam se doplížili sami i ti, kteří byli méně zmrzačeni.

Tu se blíží právě dlouhý průvod vozů a na nich vojíní, poddůstojníci a důstojníci všech stupňů, vše pestře smíseno; jezdci, pěšáci i dělostřelci, krvaví, vyčerpaní, rozedraní a prachem pokrytí. Každý náraz vozu, na kterém leží, způsobuje jim nové bolesti. Potom jsou hnáni mezci, jejichž každý krok vyvolával u raněných, na nich dopravovaných, výkřiky bolesti. Mnozí zmírají cestou. Jejich mrtvoly jsou složeny podél cesty; o pohřbení nechť pečují jiní! Tito mrtví jsou zaneseni jako „pohřešovaní“.

6. SITUACE V CASTIGLIONE

Z Castiglione, kam se šlo nejdříve, měli být ranění dopraveni do nemocnice v Brescii, Cremoně, Bergamu, Miláně, a do jiných lombardských měst, aby tam byli správně ošetřeni a podrobili se nutným amputacím. Ale protože chyběly nutné dopravní prostředky, museli se zdržet více dnů v Castiglione.

Není možné si ani učinit představu o tom, jak bylo samo město přeplněno. Brzy se stalo pro Francouze, stejně jako pro Rakušany, jedinou narychlo zřízenou obrovskou nemocnicí. Již v den bitvy zde byl zařízen polní lazaret pro hlavní stan. Byly vybaleny bedny s obvazy, s chirurgickými nástroji a lékařskými prostředky, a obyvatelé sami dali také vše, co mohli postrádat, jako pokrývky, prostěradla, slamníky a matrace.

Všechno bylo přeplněno raněnými, kteří byli hromadně umístěni na slámě: nemocnice v Castiglione, klášter, Ludvíkova kasárna, kostel kapucínů, kasárna polních myslivců, chrámy Maggiore, San Giuseppe a Santa Rosalia. Také na nádvořích a na náměstích byla prostřena sláma pro vojíny. Ve spěchu byly také udělány střechy z prken a rozestřena prostěradla, aby chránila proti účinkům slunečních paprsků.

I soukromé domy byly v rychlosti proměněny na lazarety a důstojníci a vojíni byli ubytováni u občanů. Někteří z nich běhali rozčileně ulicemi a hledali lékaře těm, jež ošetřovali; jiní bloudili marně městem a úpěnlivě prosili, aby byly z jejich příbytku odstraněny mrtvolky, s nimiž si nevěděli rady.

Mnozí francouzští lékaři, kteří zůstali v Castiglione a jimž pomáhali mladí italsí lékaři jakož i lazaretní ošetřovatelé, pracovali se svými nástroji a přikládali obvazy. Ale to vše bylo zcela nedostatečné.

V sobotu byly průvody raněných tak četné, že správa města, jeho obyvatelé a malá posádka, zanechaná v Castiglione, nebyly rozhodně s to, učinit zadost všem požadavkům, které vyžadoval ubohý stav raněných.

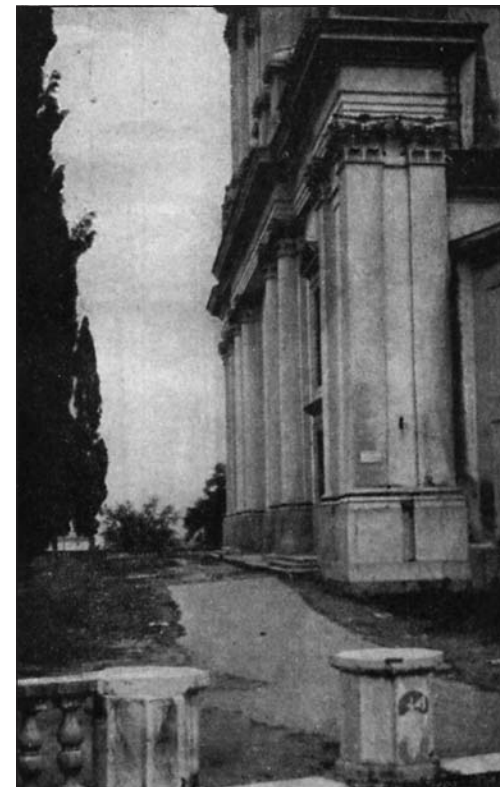
Nyní nastaly výstupy plné nářků. Nechyběla ani voda, ani potraviny - a ranění přesto zmírali hladem a žízní. Cupaniny bylo ve velké míře dostatek, ale chyběly ruce, které by jí kladly do rány. Většina vojenských lékařů byla povolána do Cavriany a tak se v rozhodném okamžiku nedostávalo ošetřovatelů a pomocníků.

A proto bylo třeba, jak to šlo, zařídit dobrovolné ošetřování nemocných, třebaže to bylo velmi těžké mezi vším tím zmatkem.

K tomu byla ještě nesnadná situace raněných v Castiglione ztížena panikou, která byla vyvolána určitým nedorozuměním a zachvátila obyvatelstvo. Když se totiž jednotlivé francouzské pluky zase srazily a zaujaly pevnou pozici, byly den po bitvě sestaveny vlaky se zajatci, kteří byli dopravováni přes Castiglione a Montechiaro do Brescie.

Jedno z těchto oddělení, které táhlo pod dozorem husarů od Cavriany, považovali obyvatelé Castiglione za rakouské vojsko, opět se vracející. Vyděšení sedláci, pacholci na vozech se zavazadly a markytáni, učinili poplach. Obyvatelé ihned zavřeli a zatarasili své domy; trojbarevné prapory, kterými před tím ozdobili svá okna, spálili a sami se skryli ve svých sklepích a špýcharech. Někteří utekli se skrovným majetkem, s ženou a dětmi na pole; jiní, méně bojácní a více vypočítaví, zůstali ve svých bytech, přijímali první lepší rakouské raněné, kteří jim přišli do rukou, do svých domů a zahrnovali je pozornostmi.

Vznikla tím skutečná panika. Na ulicích a na cestách, které byly úplně přeplněny transporty raněných a vozy proviantu, hnaly se muniční vozy, prchali koně a zněly výkřiky úzkosti, hněvu i bolesti. Vozy se zavazadly byly převržené a chléb a suchary ocitly se v silničních příkopech. Pacholci najatých povozů vypřáhli koně a hnali se cvalem do Brescie, šíříce cestou úzkost a zděšení; opouštěli i vozy s raněnými, kteří v hrozné úzkosti úpěli a naříkali, že se nikdo o ně nestará. Ve městě si mnozí z nemocných v plném zmatku strhávali své obvazy a potáceli se na ulicích, kde byli brzy ustrkáni a utlačeni a klesli k zemi vyčerpaním a bolestí.

Průčelí chrámu Chiesa Maggiore v Castiglione, kde Dunant ošetřoval raněné po bitvě u Solferina

7. TŘI DNY TAM PROŽITÉ MEZI RANĚNÝMI

Tři dny od 25. do 27. června mohly by vyprávěti o mnohých smrtelných bolestech a mnohém utrpení!

Rány stávaly se velmi zlé a bolestné parnem, prachem i nedostatkem vody a ošetření. Odporný zápach otravoval vzduch přes všechnu námahu udržet místnosti, sloužící za lazarety, v dobrém stavu.

Protože každou čtvrt hodinu docházely do Castiglione nové transporty raněných, ukazoval se stále bolestnější nedostatek lékařů, ošetřovatelů a pomocných sil. Přes neúnavnou činnost správy města, která zařizovala dopravu raněných do Brescie na vozech původně určených pro přepravu dobytka, a přes horlivou ochotu obyvatelů Castiglione, kteří pomáhali odvážet nemocné, přicházelo přece více nemocných do města nežli z něho odcházelo a přeplnění bylo stále větší.

Na kamenné podlaze castiglionských chrámů leželi stísněni ranění všech národností; byli tam prozatímne umístěni Francouzové i Němci, Slované i Arabové a vyplňovali i nejzadnější kouty. Mnozí z nich neměli již síly pohybovat se, aniž se mohli v úzké prostora chrámu obrátit nebo pohnout. Proklínání, rouhání a nepopsatelný křik se rozléhal v posvátných prostorech chrámů.

„Ach pane, jak trpím!“, vzdychali někteří z těchto nešťastníků, „nikdo se nás neujímá! Nechávejí nás bídně zemřít a přece jsme se statečně bili!“

Přes ohromnou únavu byly noci raněných bezesné a bez klidu. Ve své úzkosti žadonili o pomoc, ale nenalezali ji. Jedni váleli se v zoufalství ze strany na stranu, až je vysvobodila smrt. Jiní vzpírali se tomu, aby jejich obvazy byly znovu navlhčovány, domýšlejíce se, že červi, objevující se v jejich zejících ranách, byli v nalité studené vodě. Jiní opět, kteří měli štěstí, že byli obvázáni na bitevním poli nebo v polním lazaretu, nedostali v Castiglione již nový obvaz - a starý obvaz, který byl se zřetelem na nárazy při dopravě mimořádně zatažen, stával se jim skutečným mučidlem.

Ranění ohlíželi se kolem sebe, hledající pomoci, neboť jejich obličej byl do černa pokryt mouchami, poletujícími ve spoustách a usazujícími se na otevřené rány. U některých raněných byl kabát, košile, maso a krev jedinou pevnou nedělitelnou hmotou. A nebyl nikdo, kdo by jim ulehčil.

Zde leží úplně znetvořené vojín, z jehož roztržštěných úst vyčnívá nepoměrně dlouhý jazyk. Zoufale se pokoušel povstat. Ovlažil jsem jeho vysušené patro a ztuhlý jazyk tím, že ponořil jsem hrst cupaniny do vědra, které mi donesli a tlačil vodu z této umělé houby do neforemné dutiny, která mu nahrazovala ústa.

Tam je opět nešťastník, který ztratil ranou šavle část obličeje, nos, pysky a bradu; nemoha mluvit a zpola slepý dával znamení rukou a snažil se upozornit na sebe těmito posunky, doprovázenými chroptěním. Dal jsem mu pít tak, že jsem zlehka kapal na jeho zkrvavený obličej čistou vodu.

Třetí zmíral s rozpolcenou hlavou, zatímco jeho krev se řinula po kamenné dlažbě kostela. Byl to strašlivý pohled; jeho soudruhové v neštěstí strkali ho nohou na stranu, neboť jim uzavíral cestu. Chránil jsem ho v posledních okamžicích jeho života a pokrýl šátkem jeho ubohou hlavu, kterou ještě slabě sem tam pohyboval.

Třebaže každá budova byla změněna v nemocnici a každá rodina věnovala péči přijatým raněným důstojníkům, poštěstilo se mi přece již v neděli ráno sehnat několik žen z lidu, které podle svých sil spolupracovaly, aby pomohly mnoha tisícům raněných, ležícím bez pomoci. Jednalo se o to, aby lidé, kteří doslovně zmírali hladem a žízni, byli krmeni a především napájeni, aby jejich rány byly obvázány, jejich krvavá, špinou a červy pokrytá těla omývána - a to vše ve strašlivém horku, mezi páchnoucími a odpornými výpary a uprostřed nářku a sténání.

Aspoň jakési jádro dobrovolných pomocníků bylo však již vytvořeno. Pokud to vůbec šlo, zařídil jsem pomoc v oné části města, kde se zdálo, že je jí nejvíce zapotřebí a zvolil si pro svou práci jeden chrám castiglionský, Chiesa Maggiore.

Leželo tam na slámě stísněno pět set vojáků; sto jiných trpělo a sténalo na náměstí před chrámem.

V chrámech chodily lombardské ženy se džbánky a vědry s čistou vodou od jednoho vojína k druhému, aby hasily jejich žízeň a ovlážovaly jejich rány. Některé z těchto improvizovaných ošetřovatelek byly přívětivé staré paní, jiné půvabné mladé dívky; jejich něžnost a dobrotu, jejich soustrast a pozorná péče dodávala nemocným opět trochu myslí. Místní hoši donášeli do chrámů vodu z nejbližších studní ve vědrech, džberech a konvích.

Po vodě byla rozdělována omáčka s masem a polévka, která musela být vařena stravovací kuchyní v mimořádně velkém množství.

Obrovské balíky cupaniny ležely tu i onde. Každý si jimi mohl dostatečně posloužit, ale chyběly obvazy, plátno a košile, a stálo skutečně velkou námahu, opatřit si jen ty nejnnutnější předměty. Přece však se mi podařilo prostřednictvím oněch statečných žen, které již samy darovaly skoro všechno své staré plátno, koupit nové košile - a v pondělí zrána poslal jsem svého kočího do Brescie, aby tam opatřil zásoby.

Vrátil se za několik hodin a jeho povoz, tažený jedním koněm, byl zatížen houbami, plátěnými obvazy, spínacími jehlicemi, cigaretami, tabákem, heřmánkem, slezem, bezovým květem, pomerančí, cukrem a citrony. Nyní bylo aspoň možno podávat obcerstevující limonádu, omývat rány slezovým odvarem, dávat vlažné obklady a přikládat čerstvé obvazy.

Zatím jsme získali nové pomocníky: nejdříve jednoho starého námořního důstojníka a potom dva anglické turisty, které přivedla do chrámu zvědavost a které jsme zadrželi skoro násilím. Dva jiní Angličané byli naproti tomu velmi ochotni nám pomáhat a rozdělovali cigára Rakušanům. Pomáhal nám jeden italský kněz, tři až čtyři cestovatelé a zvědavci, jeden švýcarský obchodník z Neuenburku, jeden novinářský zpravodaj z Paříže, který později přejal vedení pomocných prací v jednom ze sousedních chrámů, a několik důstojníků castiglionské posádky.

Ale z těchto dobrovolných ošetřovatelů několik brzy odešlo, neboť nesnesli na delší dobu pohled na utrpení raněných. Také abbé následoval jejich příkladu, vrátil se však opět, aby nám dal čichat s něžnou pozorností k vonícím bylinám a vodičkám. Jeden turista onemocněl vzrušením při pohledu na žijící lidské trosky. Neuenburský obchodník obvazoval vytrvale po dva dny rány a psal umírajícím dopisy na rozloučenou pro jejich rodiny. Jeden Belgičan byl tak vzrušen, že byla obava, aby neupadl do horečky, a dalo dosti práce ho uklidnit.

Někteří vojíni z posádky, zanechané ve městě, pokoušeli se pomoci svým druhům, ale nemohli vydržet pohled, který měl veliký vliv na jejich představitost a podlamoval jejich ducha. Zatím pomáhal nám statečně a vytrvale jeden u Magenta raněný a zase se uzdravivší kaprál od zákopníků, který byl na zpáteční cestě ke svému praporu a jemuž jeho jízdenka dovolovala několikadenní zdržení.

Francouzský intendant, který zůstal v Castiglione, povolil mi konečně na naléhavé prosby, abych mohl použít ke službě ve své improvizované nemocnici několik zdravých zajatců, jakož i tři až čtyř rakouských lékařů, kteří měli pomáhat velmi skrovnému počtu francouzských ranhojičů.

Německý lékař, který zůstal na bitevním poli dobrovolně, aby obvazoval raněné, věnoval své služby raněným obou vojsk a dostal za to po třech dnech od intendanta dovolení vrátit se do Mantovy ke svým rodákům.

8. VÝJEVY Z KOSTELNÍ NEMOCNICE

„Nenechejte mne zemřít!“ volali ve svém zoufalství někteří umírající, chápací mne za ruku; hned nato vydechli naposledy.

„Ach pane! Kdybyste mohl jen psát mému otci, on by již moji ubohou matku utěšil!“ pravil mi se slzami v očích jeden sotva dvacetiletý svobodník jménem Mazuet. Řekl mi adresu svých rodičů - a za několik okamžiků byl mrtev. Napsal jsem zprávu, která byla jedinou, jíž dostali rodiče, bydlící v Lyonu, o svém jediném synovi; pravděpodobně byl zanesen, jako mnoho jiných, jako „pohřešovaný“.

Starý seržant, s několika šňůrami na rameni, opětovl s tichým smutkem a hořkým přesvědčením: „Kdyby mne byli dříve ošetřovali, mohl jsem zůstat naživu, ale takto ještě dnes večer zemřu“. A večer skutečně zemřel.

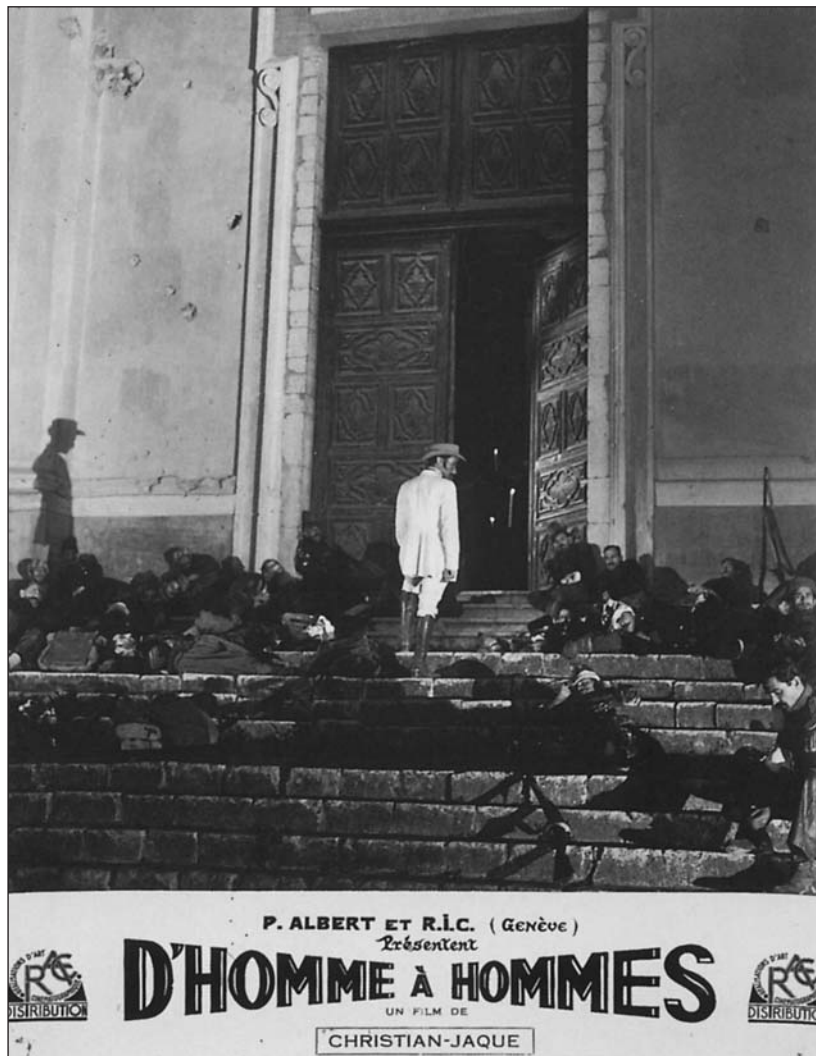
„Já nechci zemřít! Nechci zemřít!“ zuřivě volal gardový granátník, který ještě před třemi dny byl pln síly a zdraví, nyní však, smrtelně zraněn a dobře si toho vědom, že jeho okamžiky jsou neodvolatelně sečteny, vzpíral se této smutné jistotě. Mluvil jsem k němu, on naslouchal, a konečně uchlácholen, upokojen a utěšen, odevzdal se smrti s prostoduchostí malého dítěte.

V pozadí chrámu, v oltářním výstupku, ležel na slámě africký myslivec. Zásáhly ho tři kule, jedna na pravou stranu a jiná do levého ramene, třetí uvízla v pravé noze. Byla již neděle a on mne ujišťoval, že od pátku ničeho nejedl. Byl úplně pokryt uschlou špinou a prýstící krví. Jeho šaty byly roztrhány, jeho košile kusem cáru. Když jsem mu vymyl jeho rány, nalil mu něco omáčky z masa a zavinul ho do koberce, přiblížil s výrazem nevýslovné vděčnosti moji ruku ke svým rtům. Později bylo ho možno umístit v lepším lazaretu.

U vchodu do chrámu ležel Maďar, který srdcervoucím hlasem ustavičně volal po lékaři. Jeho záda a jeho ramena byla rozstřílena třískami kartáčů: vypadala tak, jako kdyby byla rozedrána železnými hráběmi a bylo na nich vidět červené chvějící se maso. Zbytek těla byl naběhlý, zčernalý a strašný na pohled. Nemohl ani ležet, ani sedět. Namočil jsem svazek cupaniny do čerstvé vody a snažil jsem se připravit mu z ní měkký a studenější lože; ale žár mu zchvátil opět brzy jeho tělo.

Trochu dále ležel zmírající Zuav, který stále plakal a kterého bylo nutno těšit jako malé dítě. Předchozí námaha, nedostatek potravy a klidu, prudkost bolesti a strach, že zemře bez pomoci, přivodily u neohroženého vojína nervózní citlivost, která se prozrazovala vzlykem.

Jedna z myšlenek, kterou se lidé nejvíce zabývali, když právě strašlivě netrpěli, byla vzpomínka na jejich matky a bázeň z hoře, které budou pocítovat, až se dozvědí o jejich osudu. U jednoho mrtvého našli jsme přívěsek s obrazem starší paní, asi jeho matky, který padlý nosil na krku a tiskl k srdci svou levou rukou.

Henri Dunant před chrámem v Castiglione, v němž ošetřoval raněné vojáky - záběr z filmu „D'homme a Hommes“, který natočil režisér Christian Jaque v roce 1948. Dunanta ve filmu hrál herec Jean Louis Barrault

V oné části kostela Maggiore, která byla nejbližší k hlavnímu vchodu, bylo na slámě uloženo asi sto francouzských vojáků a poddůstojníků a každý byl zahalen do pokrývky. Tvořili dvě souběžné řady, mezi nimiž bylo možno procházet.

Byli všichni obvázáni a také polévka jim již byla rozdělena. Leželi pokojně a dívali se na mne. Hlavy všech se obracely vpravo, když jsem šel napravo, a doleva, když jsem šel nalevo a v jejich udiveném pohledu se jevila upřímná vděčnost. „Je to jistě nějaký Pařížan,“ pravili jedni. „I ne,“ povídali druzí, „vypadá, jako by pocházel z jihu.“ „Není-liž pravda, pane, jste jistě z Bordeaux?“ tázal se mne třetí. Jednoduše, každý si myslil, že musím být z jeho kraje, z jeho města.

Později jsem se setkal opět s několika těmito raněnými, tehdy již amputovanými invalidy; jakmile mne poznali, zadrželi mne, aby mi projevili svou vděčnost za péči, poskytnutou v Castiglione. „Nazývali jsme vás Bílým mužem,“ pravil mi jeden z nich, „poněvadž jste byl úplně bíle oblečen; však bylo také úmorné horko“.

Odevzdání ubohých vojáků do jejich osudu bylo často podivuhodné. Trpěli, aniž by si stěžovali a zmírali beznárodně a tiše.

Na druhé straně chrámu ostýchali se někteří zajatí Rakušané přijímat ošetření, kterému nedůvěřovali. Strhávali se zlobou obvaz a nechávali krváčet své rány. Jiní opět byli tiší, zasmušilí a bez účasti. Ale většina z nich si všímala dobrého zacházení.

Jeden z nich, asi devatenáctiletý mladík, který byl uložen se čtyřiceti svými rodáky do nejvzdálenějšího kouta kostela, nepožil ničeho po dva dny. Ztratil jedno oko a ležel v horečce. Měl sotva sílu k tomu, aby promluvil a přijal trochu polévky z masa. Pod naší péčí však opět obživil a o 24 hodin později, když bylo možné jej poslat do Brescie, opouštěl nás s lítostí a skoro v zoufalství, tiskna ruce milosrdných paní castiglionských na své rty a žadoně, aby ho neopouštěly.

Ještě jiný zajatec, ležící v horečce, upoutal naši pozornost. Nebyl ještě ani dvacetiletý a jeho vlasy byly sněhobílé. Zbělely mu v den bitvy, jak mne ujišťovali jeho ranění druhové.

Když viděly ženy z Castiglione, že nečiním rozdílu mezi příslušníky jednotlivých národů, následovaly mého příkladu a zacházely stejně pečlivě se všemi vojáky, kteří pocházeli z různých krajů a byli jim všichni stejně cizí. „Tutti fratelli!“ (všichni přátelé) opakovaly soucitně.

Čest budiž těmto soucitným ženám a mladým dívkám v Castiglione! Byly obětavé právě tak jako skromné a nelitovaly ani námahy, ani odporu, ani těžké oběti. Nic je neodstrašilo, neznavilo a neubralo jim odvahy.

9. PŘEVÁŽENÍ A UMÍSTOVÁNÍ RANĚNÝCH V OKOLNÍCH MĚSTECH

Když započal po všech svízelných a po rozčilení bitvy, jaká byla u Solferina, pro vojíny opět pravidelný polní život, probouzela se živěji nežli před tím vzpomínka na jejich rodiny. Vhodné vylíčení duševního stavu vojínů podávají nám řádky, které psal jeden důstojník z Volty svému bratru ve Francii:

„Nemůžeš si ani pomyslet, jak vojákům bije srdce, vidí-li objeviti se člověka, pověřeného rozdílením dopisů. Vždyť nám přináší novinky z Francie, z domova, od rodičů a přátel! Každý zrovna vytřeští oči, naslouchá napjatě a vztahuje k němu žádostivě své ruce. Šťastní ti, kteří dostali dopis; otvírají jej spěšně a hltají jeho obsah. Jiní, kteří nic nedostali, se vzdalují se zkroušeným srdcem a vyhledávají odlehlý koutek, aby tam mohli myslet na své drahé doma.

Někdy zavolá roznašeč dopisů také jméno a nikdo se nehlásí. Všichni se ohlížejí tázavými zraky a čekají. Konečně zamručí nějaký hlas: „Mrtev!“ Roznašeč zastrčí dopis, jenž neotevřen cestuje zpět ke svému odesilateli, který při posílání dopisu si jistě myslel: „Jak bude šťasten můj hoch, až jej dostane!“ A když nyní vidí, jak se dopis vrací, pukne mu hořem srdce.“

Castiglionské ulice se staly nyní tišší. Mnozí z raněných zemřeli, mnozí byli dále dopraveni, takže opět bylo více místa. Přesto, že přijížděly nové vozy s raněnými, bylo přece poněkud postaráno o pořádek a upraveno ošetřování raněných.

Dopravní průvody z Castiglione do Brescie byly nyní častější. Sestávaly se hlavně z ambulančních vozů a nemotorných vozidel, které přivážely francouzskému vojsku střelivo a potraviny všeho druhu a vracely se do Brescie prázdné. Volí, v nich zapřažení, pohybovali se jen pomalu, neboť panovalo úžasné vedro a prach ležel tak vysoko na silnicích, že pěšáci se do něho bořili až po kotníky. Do těchto nepohodlných vozidel byly zastrkány větve stromů, ale poskytovaly raněným, kteří byli uloženi skoro jeden na druhém, velmi nedostatečnou ochranu proti slunečnímu vedru. Je těžko si učinit představu o utrpení takové dlouhé jízdy! Někteří ranění sténali, jiní volali po své matce nebo blouznili v horečce. Mezi tím bylo slyšeti klení a proklínání.

I nejmenší znamení soucitu, třeba pouhý laskavý pozdrav, přijímali tito nešťastníci s povděkem a opětovali jej s výrazem opravdové vděčnosti.

Ve všech vesnicích, kterými vedla silnice do Brescie, seděly ženy před domovními dveřmi a připravovaly tiše cupaninu. Obecní úřady se staraly o nápoje, chléb a potraviny. Přicházel-li nějaký průvod raněných, vstupovaly selky na vozy, omývaly rány a přikládaly novou cupaninu a čerstvě namočené

Hlavní chrám v Cavriane, v němž byla zřízena největší místní nemocnice pro raněné od Solferina

obvazy. Raněným, kteří byli příliš slabí, aby mohli zvednout hlavu a natáhnout ruce, podávaly po lžičkách omáčku z masa nebo limonádu.

V Montechiaro byly tři malé nemocničky obsluhované prostými ženami, které měly dobré srdce a pro svou úlohu opravdové porozumění. V Guidizzolo bylo asi tisíc raněných umístěno v rozsáhlém zámku. Ve Voltě poskytl starý klášter, proměněný v kasárna, útulek asi stu raněných Rakušanů. V hlavním chrámu Cavriany leželo množství Uhrů, kterým nebyla 48 hodin poskytnuta žádná pomoc. V lazaretu hlavního stanu byly prováděny operace za použití chloroformu.

Obyvatelé Cavriany byli zbaveni skoro úplně potravin a gardoví vojáci je živili, rozdělující se s nimi bratrsky o svou stravu. Pole byla zpusťována a téměř všechny dobytek a všechny požitelné plodiny půdy byly prodány rakouskému vojsku. Francouzské vojsko mělo sice dostatek proviantu, ale nemohli si opatřit dostatečné zásoby omastku a zeleniny, nutné k přípravě normální vojenské stravy.

Ranění sardinského vojska, kteří byli dopraveni do Desenzana, Rivoltelly, Lonata a Pozzolonga, byli v méně nepříznivých poměrech, nežli Francouzové a Rakušané, ležící v Castiglione. Jelikož Desenzano a Rivoltella nebyly během dvou dnů obsazeny dvěma různými vojsky, jako Castiglione, měly ještě potraviny, lazarety byly lépe udržovány a obyvatelé méně postižení válkou, účastnili se rádi ošetřování raněných. Nemocní byli dováženi do Brescie na dobrých, senem vyplněných vozech a proti slunci chránila je hustá obloukovitá krytina z větví listnatých stromů, přes něž bylo napjato silné plátno.

Co člověk pocítuje, když si uvědomí svou nedostatečnost v podobných vážných okolnostech, je pocit nepopsatelné bídy. Myšlenka, že je těch, kteří potřebují pomoci, mnoho, že nemůžeme přispět všem, kteří úpěnlivě volají, jest velmi bolestná. Uplynou hodiny, nežli člověk pronikne k těm nejnešťastnějším, neboť tu je zdržen jedním, tam opět žadoní jiný, a všichni jsou hodni politování. Na každém kroku jste zastavováni nešťastníky, kteří se na vás tlačí, obkličují vás a prosí o přispění a pomoc.

Proč je nutno se obracet vlevo, když napravo leží ještě tolik raněných, kteří umírají mlčky a bez útěchy, ba dokonce bez sklenice vody, jež by mohla uhasit jejich palčivou žízeň? Myšlenka, jak je důležitý každý lidský život, který je snad možné zachránit, přání, aby utrpení tolika nešťastníků bylo zmírněno, činnost bez oddechu, kterou jsme nuceni konati v podobných okamžicích - to všechno dodává člověku nadlidskou sílu vůle, nepřekonatelnou touhu pomoci co největšímu počtu ubohých.

Člověk už není ani dojat tisíci obrazy této strašlivé podívané. Chodíme lhostejně vedle mrtvol, ať jsou jakkoliv příšerně zohaveny. Přihlížíme skoro chladnokrevně scénám, které se pero až přičí líčit a které jsou ještě strašlivější, nežli jsou ony právě vypsané. Ale někdy se stane, že se srdce zachvěje náhle hlubokým smutkem, že rázem je zlomeno pohledem na nepatrnou věc, na neočekávanou maličkost, která bezprostředně člověka dojme, spoutá jeho soucít, otřese jím až do hloubi duše - a zjeví nám hrůzu celé této tragédie.

10. MOJE CESTA DO CAVRIANY A DO BORGHETTA

Protože jsem nemohl spáti, jsa únavou úplně vyčerpán, nechal jsem v pondělí odpoledne dne 27. června zapřáhnout povoz a vyjel jsem okolo šesté hodiny ven, abych se nalokal čerstvého večerního vzduchu a trochu se utíšil tím, že zmizí mi na okamžik z očí strašlivé scény, které předstupovaly přede mne při každíčkém kroku. Volil jsem dobu i potud vhodně, že pro tento den nebyly nařízeny žádné pohyby vojska.

Po strašlivém rozčilení předešlých dnů následoval nyní klid. Tu a tam bylo vidět ještě suchá tratoliště krve, barvící půdu bitevního pole, a čerstvě nahozená a bílým vápnem posypaná místa, pod nimiž spočívaly oběti ze 24. tohoto měsíce. V Solferinu, jehož čtyřboká věž shlížela již po staletí na okolní krajinu, kde nyní již potřetí se měřily dvě největší moci nové doby v krvavém boji, bylo vidět četné rozvaliny, které pokrývaly dokonce i hřbitovní kříže a zkrvavené pomníky mrtvých. Půda byla poseta většinou zkřivenými nebo roztržštěnými šavlemi, puškami, brašnami, nábojnicemi, helmami a pásy.

Okolo deváté hodiny večerní přibyl jsem do Cavriany. Vojsko a válečná zbroj, která obklopovala hlavní stan francouzského císaře, skýtaly skvělý pohled. Hledal jsem maršála, magentského vévodu, kterého jsem znal osobně. Protože jsem však dobře nevěděl, kde leží jeho vojsko, nechal jsem zastavit svůj povoz na malém náměstí proti domu, který byl již od pátku večer obýván císařem Napoleonem. Tak jsem se objevil najednou uprostřed skupiny generálů, kteří seděli na pletených židlích a dřevěných stoličkách před nouzovým obydlím svého panovníka a kouřili doutníky v obcerstvovacím večerním vzduchu.

Zatímco jsem se dotazoval na směr, v kterém bych mohl nalézt maršála MacMahona, vyptávali se na mne někteří generálové desátníka, který seděl na kozlíku vedle mého kočího a dodával mi určitý oficiální ráz. Tento desátník byl raněn u Magenty a žádal mne, aby mne směl doprovázeti na této cestě, kde mi mohl jako nastávající poddůstojník sloužiti za dobrý průvodní list. Generálové by byli rádi věděli mé jméno i účel mého posláním, kterým jak mysleli, jsem pověřen. Nemohli ovšem tušit, že by se jednoduchý turista odvážil v takovém okamžiku doprostřed tábora.

Desátník zodpovídal uctivě jejich otázky, ale protože sám nic nevěděl, nemohl podat žádnou bližší zprávu. Jejich zvědavost ještě značně vzrostla, když mne viděli vyrazit do Borghetta, hlavního stanu magentského vévodu.

Druhý sbor, podřízený maršálovi, byl přeložen z Cavriany do Castellaro, vzdáleného pět kilometrů. Jeho oddíly ležely napravo a nalevo od silnice,

kteřá vedla z Castellaro do Monzambana. Maršál sám s generálním štábem byl v Borghettu.

Třebas nastala zatím noc, jeli jsme dále. Ohně polního ležení, do nichž se přikládaly celé stromy, a osvětlené stany důstojníků, skýtaly malebný pohled. Když přestal ruch zpola bdícího a zpola již spícího tábora, našla naše předrážděná představivost opět trochu klidu. Konečně ustoupily povyk a vzrušení posledních dnů slavnostnímu klidu pod krásným nebem, a s požitkem sál jsem čistý, vlahý vzduch nádherné italské noci.

Protože jsme neznali cestu, zmýlili jsme se a přišli na silnici, směřující k Voltě. Tam jsme dospěli do armádního sboru generála Niela, který byl před třemi dny jmenován maršálem a tábořil v okolí městečka.

Myšlenka, že jsme v blízkosti rakouských linií, děsila mého italského kočího tak, že jsem mu několikrát musel odejmut oprať a svěřit je vedle sedícímu desátníkovi. Ubohý kočí utekl deset dní před tím z Mantovy, aby ušel rakouské válečné službě a vstoupil do služby ke kočímu v Brescii. Jeho zděšení ještě vzrostlo, když uslyšel ránu, kterou někdo zdaleka vypálil a potom zmizel v křoví. Při zpětném tažení rakouského vojska se skryli totiž mnozí uprchlíci v opuštěných a vydrancovaných samotách a sklepích, aby unikli zajetí, a trávili svůj život v podzemních místnostech tak, jak to šlo. Když jejich zásoby byly u konce, bloudili ozbrojeni nazdařbůh nocí, hnáni hladem.

Nešťastný Mantovan nemohl ve své úzkosti brzy vést ani koně. Obracel hlavu sem a tam, zíral vzrušeně na každé křovisko, každý plot a na každou zídku na cestě, očekávaje, že se za ní vynoří číhající Rakušan. Jeho úzkost se zdvojnásobovala při každém ohybu silnice; jednou byl by snad padl do mdlob, když jsme byli v tichu noci polekáni výstřelem jezdecké stráže, kterou jsme v temnu nezpозorovali. Byl nesmírně zděšen, když uviděl veliký roztažený deštník, který ležel u silnice v blízkosti pěšiny, vedoucí do Volty. Ubohý deštník byl kulemi úplně prostřílen. Pravděpodobně patřil k výbavě nějaké markytánky a byl jí oderván bouří zuřící 24. června.

Jeli jsme kousek zpět, abychom zabočili na silnici k Borghettu. Minulo právě jedenáct hodin. Popustili jsme koním uzdu a náš povoz se pohyboval skoro bez hluku na silnici Cavallara, když tu proti nám zazněl z úst neviditelné stráže rázný povel: „Stát! Kdo to? Hlaste se nebo střelím!“ - „Francie!“ zvolal nato rychle můj průvodčí a oznámil svou vojenskou hodnost desátníka zákopnického pluku. - „Jedte!“ zněla odpověď. Bez duchapřítomnosti desátníka byli by snad na nás vystřelili z bezprostřední blízkosti. O půl dvanácté v noci jsme konečně dospěli bez další příhody k prvním domům Borghetta.

Všude bylo tma a ticho. V přízemí jednoho domu hlavní ulice hořelo však přeč světlo v nízké světnici, ve které byli zaměstnáni účetní důstojníci. Třebaže byli vyrušeni ze své práce a velmi udiveni naším příchodem v této době, přijali nás přeč velmi zdvořile.

Jeden z nich, pan Outrey, nabídl nám své pohostinství. Jeho sluha přivlekl matraci, na kterou jsem si lehl oblečen, jak jsem byl, abych si několik hodin odpočinul. Ještě před tím požil jsem výborné omáčky s masem, která mně tím více chutnala, že jsem byl hladový a již několik dní nepojedl nic pořádného. Nyní jsem mohl opět klidně spát a nemusel se strachovat, jako v Castiglione, že budu zadušen zápachem nebo obtěžován mouchami, které nespokojující se mrtvolami, sytily se i na živých.

Desátník a kočí si učinili pohodlí ve voze, který zůstal na silnici. Nešťastný Mantovan však nemohl při své stálé smrtelné úzkosti celou noc uzavřít ani oka a byl příštího dne ráno více mrtvý než živý.

V úterý 28. června časně ráno o šesté hodině byl jsem co nejpřívětivěji přijat maršálem MacMahonem.

O desáté hodině byl jsem opět zpět v Cavrianě a navštívil krátce jednoduchý, ale nicméně historický dům, v němž bydlel ještě císař Napoleon.

O třech hodinách odpoledne byl jsem v Castiglione uprostřed svých raněných, kteří byli velmi potěšeni, že mne opět vidí.

11. NÁVŠTĚVA V BRESCII

Dne 30. června jel jsem do Brescie. Toto půvabné a malebné město neproměnilo se, jako Castiglione, ve velký přechodný lazaret, ale bylo stálou obrovskou nemocnicí. Obě jeho katedrály, jeho chrámy, paláce, kláštery, školy a kasárny, krátce všechny větší budovy města, byly naplněny oběťmi bitvy u Solferina. Během noci bylo zařízeno 15.000 lůžek. Obyvatelé se činili, jak nejvíce mohli. Okrouhlý starý chrám Duomo vecchio, ležící uprostřed města, poskytl útulek asi jednomu tisíci raněných. Obyvatelstvo tam proudilo houfně. Ženy všech stavů tam přinášely pomeranče, ovocnou šťávu, piškoty, cukroví a jiné pamlsky. Nejubožejší vdova, nejchudší stará žena, považovala za svou povinnost přispět soucitem a skromným darem.

Rotunda Duome vecchio v Brescii, použita po bitvě u Solferina k ošetřování raněných

Podobné případy se odehrávaly i v nové katedrále, v nádherném chrámu z bílého mramoru, ve kterém bylo stlačeno na sta nemocných; stejně bylo ve čtyřiceti budovách, kostelích nebo nemocnicích, které pojaly celkem dvacet tisíc raněných. Návštěv bylo tolik, že je bylo třeba později omezovat a zabraňovat jim, protože překážely a ztěžovaly službu.

Obecní správa Brescie byla si za tak vážných okolností vědoma mimořádných povinností. Prohlásila, že stále úřaduje a přibrala do správy nejdůstojnější muže města, kteří ji vydatně podporovali. Otevřela klášter, školu a kostel a vykouznila tak v několika hodinách řadu nemocnic, které měly sta lůžek, prostranné kuchyně, prádelny, zásobárny prádla a všechny jiné potřeby.

Tato nařízení byla provedena s takovou láskou a horlivostí, že již po několika dnech bylo možno obdivovat dobrý pořádek a pravidelný chod těchto narychlo zřízených nemocnic. Obyvatelstvo Brescie, čítající čtyřicet tisíc hlav, bylo tímto množstvím raněných a nemocných rázem zdvojnásobeno. Lékaři, v počtu 140, byli svému úkolu odevzdáni plnou duší po celou dobu své ne-snadné činnosti. Byli v ní podporováni mediky a několika obětavými osobami. Když se tvořily pomocné výbory, byl jmenován také zvláštní výbor, který přijímal dary ložního prádla, prádla vůbec a zásob všeho druhu. Jiný výbor byl pověřen vedením ústředního skladiště.

Ve velkých sálech nemocnic byli umístěni důstojníci obyčejně odděleně od vojáků. Také Rakušané neleželi dohromady se Spojenci. Řady lůžek byly stejně upraveny: na stojanu za lůžkem každého vojáka visela jeho uniforma a bylo označeno, k jaké zbraní vojín náleží.

12. BOLESTNÁ AMPUTACE RANĚNÉHO

Vedle vojáků, odevzdaných mlčky ve svůj osud, leželi jiní, kteří reptali. V nemocničních sálech našel jsem také některé z našich castiglionských raněných. Měli teď lepší péči, ale jejich zkouška nebyla ještě skončena. Tak ležel zde v bolesti jeden z oněch hrdinných gardových střelců, kterému při útoku na Solferino byla prostřelena noha a jemuž jsem v Castiglione přikládal první obvaz. Výraz jeho tváře vyjadřoval těžké utrpení. Zsinalost jeho obličejů a lesknoucí se oči ukazovaly, že se dostavila horečka a jeho stav se zhoršil. Jeho rty byly suché, jeho hlas se chvěl, někdejší smělost hrdiny byla ta tam a ustoupila pocitu bázně a úzkostlivé nerozhodnosti. Rozčilovala ho dokonce i prokazovaná péče, neboť se obával, že se lidé dotknou jeho nohy, které se chystal již zánět.

Francouzský ranhojič, který podnikal amputaci, přistoupil k jeho loži. Nemocný uchopil jeho ruku do svých rukou, pálících jako žhavé železo: „Nečinite mi bolest!“ volal, „trpím příšerně“.

Ale bylo třeba jednat a to bezodkladně; neboť ještě téhož rána měl lékař operovat dvacet jiných raněných a sto padesát z nich čekalo na výměnu obvazu. Nebylo času osvědčovat soustrast jen jednomu a zdržovat se jeho nerozhodností.

Lékař odpověděl chladně a určitě: „Nechte mne jednat!“ a pak zvedl rychle pokrývku. Roztříštěný úd naběhl do dvojnásobného objemu. Ze tří míst teklo množství zápachajícího hnisu. Modravé skvrny dokazovaly, že tepna jest protržena a že záchrana je možná jen amputací.

Amputace! Jaké to příšerné slovo pro tohoto mladého muže, který nevidí před sebou jinou volbu nežli brzkou smrt nebo ubohé živoření mrzákovo. Nemá času, aby se rozmýšlel, a chvěje se smrtelnou hrůzou volá ve svém zoufalství: „Oh, co chcete činiti?“ Lékař neodpovídá mu, ale nařizuje: „Ošetřovateli, odneste ho rychle“.

Srdcervoucí výkřik dere se ze sevřeného hrdla mladého muže: neopatrný pomocník uchopil jeho nepohyblivý a přece tak citlivý úd blízko rány a třísky roztrášené kosti vnikly hlouběji do masa. Přenášejí vojína do operačního sálu a každý pohyb je spojen s intenzivní bolestí. Jak příšerný to průvod! Zdá se, že vedeme oběť k jisté smrti.

Konečně spočívá voják na operačním stole a nedaleko leží pod prostěradlem operační nástroje. Lékař, pohroužen plně ve svou práci, neslyší a nevidí ničeho. Pomocný lékař drží raněného rámě, zatímco ošetřovatel ho uchopil za zdravou nohu a přitahuje jej na kraj stolu.

„Nenechte mne spadnouti,“ volá nemocný zděšeně a objímá svými pažemi mladého lékaře, který, bledý rozčilením, může se sotva opanovat. Lékař-

operatér podepírá se jedním kolenem o kamennou podlahu sálu a máje v jedné ruce operační nůž, objímá druhou chorý úd vojákův a činí hluboký řez do kůže.

Vše pronikající výkřik zazní sálem. Mladý lékař, nacházející se právě proti trpětlivému, sleduje každý záchvát příšerné bolesti na jeho zsinalem obličejí. Cítí, jak ruce nešťastníkovy se semkly na jeho zádech a dodává mu tiše odvahy: „Ještě dvě minuty a jste vysvobozen“.

Operatér opět povstal. Odděluje svaly od kůže je pokrývající a prořízne je najednou mocným řezem až na kosti. Krev vystřikuje z rozříznutých tepen přímo na něho a stéká na zem. Lékař však, klidný a trpělivý, neřká ani slova. Až pojednou, uprostřed ticha, panujícího v sále, obrací se hněvivě k neopatrnému pomocníkovi, vyčítaje mu, že neumí přidržovat tepny; neboť pomocník, nemaje dostatečného cviku, neznal, jak možno zabránit výtoku krve správným tisknutím palce na cévy.

V nezměrné bolesti šeptá raněný slabě: „Oh, již dosti, nechte mne zemřít!“ A studený pot řine se mu z tváře.

Ale ještě se jedná o jednu minutu, která znamená mu však věčnost. Pomocný lékař, plný soucitu, počítá sekundy. „Jen ještě chvíli,“ praví, dívá se hned na operujícího lékaře, hned na trpícího, chtěje mu dodat odvahy.

Nyní začíná pracovat pilka a slyšíme řezavé zvuky oceli, která proniká hlouběji a hlouběji do kosti a dělí zpola uhníly úd od těla. Ale bolest je příliš silná pro zeslabené a vyčerpané tělo. Sténání přestává a nemocný padá do mdlob. Lékař, neslyšící volání raněného, obává se již, zda není to klid smrti a pozoruje ho nepokojně, dokud se nepřesvědčil, že ještě žije.

Stěží daří se mu oživit zesilujícími prostředky, které byly pohotově, mdlé, zpola zavřené a vyhaslé oči. Umírající procitá opět k životu. Jest sice úplně zničen a vyčerpan, ale jeho největší bolesti již minuly.

Nyní měla být provedena tatáž operace na jistém Rakušanu, který nerozuměl ani italsky, ani francouzsky a nechal se vésti jako ovce na jatky, aniž by mohl vyměnit se svými milosrdnými trýzniteli byt jediného slova.

Francouzové nalézali všude účast; bylo jim lichoceno, byli zahrnováni pozornostmi a dodávána jim odvaha. Mluvil-li někdo s těmi, kteří byli v solferinské bitvě, oživovali a byli hovornější. Tato slávyplná vzpomínka, která odvracela jejich myšlenky od vlastního stavu, skýtala jim v neštěstí přece jen jakousi útěchu.

Rakušanům naopak nebyla tato útěcha dopřána. V nemocnicích, kde byli napěchováni, snažil jsem se je spatřit, ale musel jsem si skoro násilím vynutit přístup do jejich místností. Jak uznali byli tito stateční lidé za má slova útěchy a za trochu tabáku, který jsem jim daroval! V oddaných rysech jejich tváře zračila se vroucí vděčnost, kterou neuměli vyjadřovat slovy, ale jejich pohledy říkaly více, nežli každé jiné poděkování.

13. DOJMY Z NÁVŠTĚV V TAMĚJŠÍCH PROVIZORNÍCH NEMOCNICÍCH

Po několik dnů jsem rozdělával v kostelích a nemocnicích vojínům různých národností tabák, dýmky a doutníky, a vůně tabáku zlepšovala zkažený vzduch v přeplněných místnostech. Kouření rozptylovalo vojíny a odvádělo jejich myšlenky od úzkosti, když bylo třeba přikročit k odnětí některého údu. Mnozí z nich byli operováni s dýmku v ústech a někteří zemřeli kouřice.

Ale konečně byl již rozdán veškerý tabák, který byl v Brescii po ruce, a bylo třeba zaopatřit nový z Milána. Vážený obyvatel Brescia, pan Carlo Borghetty, vozil mne ve svém voze od jedné nemocnice k druhé a pomáhal mi rozdílet mé skromné dávky tabáku; ti kteří mi tabák prodali, naplnili jím tisíce kornoutů, jež nám ve velikých koších přinášeli vojínové, dobrovolně se k tomu hlásící.

Byli jsme všude dobře přijímáni. Jen jediný lombardský lékař, jménem Calini, nechtěl mi dát povolení k rozdílení doutníků v nemocnici San Luca, jejímž vedením byl pověřen, zatímco všude jinde byli za to lékaři vděční stejně jako nemocní. Ale protože jsem chtěl v této věci mít přece jen poslední slovo, učinil jsem tam ještě návštěvu a podařilo se mi rozdělít množství doutníků k veliké radosti raněných, jimž jsem před tím svým odchodem způsobil, docela nechtě, muka Tantalova.

Za své potulky vnikl jsem také do řady pokojů, umístěných v druhém poschodí rozlehlého kláštera, který vypadal jako labyrint, jehož přízemí i první poschodí bylo naplněno nemocnými. Zde jsem našel v jednom z hořejších pokojů čtyři až pět raněných, ležících v horečce, v jiném deset až patnáct, ve třetím asi dvacet, všechny úplně bez pomoci a opuštěné. Stěžovali si hořce, že již několik hodin neviděli ošetřovatele a prosili mne snažně, zda by jim bylo možno poskytnout místo studené vody, která byla dosud jejich jediným nápojem, trochu polévky s masem.

Na nejzadnějším konci nekonečně dlouhé chodby ležel v opuštěné místnosti nehybně na loži mladý italský střelec, který již podlehl křečím. Třebas zdánlivě byl plný života a jeho oči byly otevřeny, neslyšel a nerozuměl již ničeho a zůstal ležet, ode všech opuštěn, docela sám.

Mnozí z vojáků mne žádali, abych psal jejich rodičům nebo také jejich plukovníkovi, který v jejich očích jim nahrazoval nepřítomnou rodinu.

V nemocnici Sv. Klimenta věnovala se jistá dáma z Brescia, hraběnka Bronna, se sebezapřením svěťce ošetřování amputovaných. Francouzští vojáci mluvili nadšeně o této paní, která se nedala odstrašit nejnepříjemnějšími okolnostmi. „Sono madre!“ (jsem sama matkou) znělo její jednoduché vysvětlení, kterým byla vyjádřena její přímo mateřská oddanost.

V nemocnici San Gaetano se stal pověstný svou horlivostí a laskavostí k raněným františkán bratr Luigi. Jeden Piemontan, který mluvil francouzsky i italsky, překládal tam lombardským lékařům prosby francouzských vojáků a byl proto používán za tlumočnicka.

Často byl jsem zadržán na ulici dobrými občany, kteří mě úpěnlivě prosili, abych jen na okamžik přišel do jejich bytu a posloužil jako tlumočnick u nich umístěným francouzským důstojníkům, které sice co nejlépe ošetřovali, ale jejich řeči nerozuměli. Nemocní se tím rozčilovali a byli nepokojní, k velké lítosti svých ošetřovatelů, jejichž nejlépe míněné pozornosti byly přijímány často ve špatné náladě, do které přivádí každého snadno horečka a utrpení. Jeden z nich, jemuž chtěl italský lékař pustit žilou, si myslel, že ho chtějí amputovat, opřel se tomu všemi silami a rozčilením zhoršil si značně svůj stav.

V těchto politováníhodných nedorozuměních stačilo někdy říci jen několik slov v jejich mateřštině, aby solferinští invalidé byli ukonejšeni a utišeni.

S jakou trpělivostí věnovali se občané Brescia oněm mužům, kteří se sami obětovali, aby je osvobodili z cizího jařma!

Byli skutečně zarmouceni, když jejich nemocný zemřel. Následovali rakev francouzského důstojníka k jeho poslednímu odpočinku na Campo Santo, jako by to byl jejich zemřelý člen rodiny - a třebas byl pouze několik dní jejich hostem a neznali snad ani jeho jména, oplakávali ho jako přítele, příbuzného, syna.

Vojáci, zemřelí v nemocnicích, byli pochováváni za noci, a jejich jména a poznávací čísla byla zapisována, což se v Castiglione nedělo.

14. ÚSILÍ LÉKAŘŮ

Všechna města Lombardie si pokládala za čest uplatnit svůj nárok na umístění raněných. V Bergamu a Cremoně byly ve spěchu vytvořeny zvláštní výbory, podporované pomocnými výbory dam. Když v jisté cremonske nemocnici prohodil italský lékař: „Dobré věci dáváme našim přátelům spojeneckého vojska - našim nepřatelům dáváme jen to, co nejnuteněji potřebují, aby nezemřeli,“ vytkla mu dáma, vedoucí nemocnici, toto barbarské vyjádření. Řekla, že sama nečiní rozdíl mezi přítelem a nepřitelem a že bude poskytovat stejnou pomoc Rakušanům, Francouzům a Sardincům, „neboť náš pán, Ježíš Kristus, nečinil žádných podobných rozdílů mezi lidmi, jednalo-li se o to, dělat jim dobro“.

V Cremoně, stejně jako všude jinde, byl počet francouzských lékařů naprosto nedostatečný a samotné lékaře to rmoutilo. „Nemohu bez hlubokého zármutku,“ řekl dr. Sonrier, „myslit na onu malou místnost v Cremoně s 25 lůžky, která byla vyhrazena pro nejtíže zraněné Rakušany. Před mým zrakem vynořují se od té doby stále ony vyhublé, mrtvolně bledé postavy s tváří zesinalou vyčerpáním a zvolna postupující otravou krve, jak žadoní se srdcervoucími posunků a výkřiky jako o poslední milost o odnětí některého údu, který jsme jim museli nechat a vystavit je tak žalostnému boji se smrtí, při němž mohli jsme být jen bezmocnými diváky“.

Mimo hlouček odvážných a neumdlévajících lékařů, jejichž jména bych velmi rád uvedl (neboť jestliže si činí nárok na slávu ti, kteří usmrcují lidi, zasluhují zajisté naši plnou úctu a vděčnost muži, kteří často s nebezpečím vlastního života uzdravují raněné), přispěchali sem také studující medicíny z Bologny, Pisy a z jiných měst Itálie.

Mimo obyvatel Lombardie se snažili býti užitečnými i Francouzové, Švýcaři a Belgičané, cestující zemí, ale jejich úsilí se muselo omezit pouze na rozdíl pomorančů, zmrzlín, kávy, limonády a tabáku.

V Piacenze, jejíž tři nemocnice byly obstarávány soukromníky a dámami, ošetřujícími raněné, jistá slečna, třebaže jí rodina vroucně žádala, aby vzhledem k panujícím nakažlivým nemocem, odešla z nemocnice, se věnovala ošetřování s takovou odevzdaností a laskavou ochotou, že byla zbožňována od všech vojínů. „Všude,“ pravili, „rozsévá jen radost“.

15. ÚSILÍ OŠETŘOVATELŮ

Jakou cenu by mělo v lombardských městech několik set oddaných, zkušených a především školených dobrovolných ošetřovatelů!

Bývali by tvořili střed jednotlivých roztržitých pomocných prací, neboť těm, kteří mohli radit a vést, chyběl čas, a většině ostatních, kteří měli jen osobní porozumění pro věc, chyběly znalosti a cvik.

Co mohla také učinit i při dobré vůli hrstka jedinců pro tak veliké dílo? Po několika nedělich zchladlo dobročinné nadšení, a poněvadž někteří nezkušení a ve své dobročinnosti nerozumní občané přinášeli někdy raněným nevhodnou stravu, zdálo se konečně nutné zakázat jim vůbec přístup do nemocnic.

Různé osoby, které rády až dvě hodiny denně strávily u nemocných, zřekly se toho, jakmile bylo třeba zaopatřit si k tomu dovolení, k jehož získání musely se činiti určité kroky. Cizinci, kteří cítili v sobě touhu prokázat nějakou službu, naráželi na nepředvídané překážky všeho druhu, které ubíraly chuti.

Dobrovolní, vybraní a snaživí ošetřovatelé, vyslaní příslušnými spolky se svolením vlády a na základě úmluvy učiněné mezi válčícími stranami, by byli zvítězili nad těmito nesnázemi a prokázali nepoměrně více dobra!

16. ÚTRAPY UMÍRAJÍCÍCH

V době prvních osmi dnů po bitvě dostali ranění, o nichž lékaři na obchůzce polohlasně řekli: „Je každá práce marná,“ sotva již jakého ošetření a zmirali bez pomoci.

A bylo to také přirozené při tak malém počtu ošetřovatelů a ohromném počtu raněných. Neúprosná a hrůzná logika nařizovala nechat tyto nešťastníky zemřít, dále se o ně nestarat a nevěnovat jim drahocenný čas, který musel být schráněn pro vojíny, schopné uzdravení.

Takových nešťastníků, o nichž padl tento neúprosný nálezný, bylo množství. A nebyli přece hlouští! Jejich opuštěnost nezůstala jim dlouho skryta a s hluboce zraněným srdcem vydechovali o samotě poslední vzdechy.

Mnohému z nich byl jeho konec učiněn ještě smutnější a hořčí tím, že v jeho blízkosti ležel na vedlejší loži lehce zraněný mladý voják, jehož hloupé vtipy nedopřávaly mu ani klidu, ani odpočinku. Po jeho druhé straně zemřel možná právě jeden z jeho nešťastných druhů, a on, který sám umíral, byl nyní nucen přihlížet k rychlému pohřbu, který mu vyvolával před oči jeho vlastní smrt. V posledním okamžiku života musel často ještě vidět to, jak určití lidé využívají jeho slabosti, prohlédávají jeho tornistru a odnášejí, co se jim z jejího obsahu hodilo.

Pro tohoto umírajícího ležely již na poště po osm dnů dopisy. Kdyby mu byly doručeny, mohla to být pro něho značná útěcha. Úpěnlivě prosil své ošetřovatele, aby mu je přinesli, aby je mohl ještě v poslední své hodině přečíst, ale dostal od nich tvrdou odpověď, že nemají kdy, že mají důležitější věci na práci.

Bylo by pro tebe lépe, ubohý trpělici, kdybys byl smrtelně zraněn na bitevním poli, uprostřed oněch skvěle hrůzných scén, které jmenujeme slávou. Tvé jméno by nebylo aspoň zapomenuto, kdybys byl jako zmužilý obránce praporu svého pluku padl vedle plukovníka. Skoro lépe bývalo by pro tebe, kdyby hrubí venkované, jimž bylo určeno pochovávat mrtvé, byli tě pochovali živého, nežli tě v bezvědomí zvedli v cypřišovém háji u paty staré věže solferinské nebo v údolí Medoly. Tvé umírání by aspoň tak dlouho netrvalo. Nyní tě očekává jen řada smrtelných útrap. Tobě nekyne již čestné pole, ty vidíš před sebou jen chladnou smrt se všemi jejími hrůzami, a celou pohřební řečí nad tebou jest jediné slovo: „pohřešován“.

Co zbylo z touhy po slávě, která na počátku války a v onen den u Solferina rozohnila tohoto statečného vojína tak, že dáváje vlastní život do sázky, spěchal prolévat krev svého bližního? Kde zůstala odvaha prvních bojů?

Kde onen nepřekonatelný zápal, kde nakažlivé nadšení, které zvýšeno ještě vůní prachu, hlaholením polnic a zvukem válečných hudeb, hřměním kanonů a fičením kulí, dává zapomínat na nebezpečí, utrpení a smrt?

V mnoha nemocnicích Lombardska můžeme vidět, za jakou cenu je vykupováno to, co lidé nazývají hrdým slovem „sláva“.

17. BILANCE BITVY

Bitva u Solferina je jedinou v našem století, kterou možno srovnat, vzhledem k její velikosti a ztrátám, s bitvou u Moskvy, u Lipska a u Waterloo. Po bitvě 24. června 1859 byli mrtví i ranění v rakouské i francouzsko-sardinské armádě 3 polní maršálové, 9 generálů, 1.566 důstojníků všech hodností a skoro 40.000 vojínů a poddůstojníků. Mimo to leželo od 15. června do 31. srpna v nemocnicích Brescie podle úředního sčítání 19.665 nemocných horečkou nebo jinak, z nichž více než 19.000 náleželo francouzsko-sardinskému vojsku.

Rakušané měli na své straně nejméně dvacet tisíc raněných vojáků v Benátkách a k tomu deset tisíc oněch, kteří po bitvě u Solferina byli převezeni do Verony, kde v přeplněných nemocnicích vypukly nakažlivé choroby. Proto je nutné k oněm 40.000 mrtvých a raněných ze dne 24. června připočítat ještě oněch 40.000, kteří onemocněli nebo zemřeli následkem přepětí sil v den boje a ve dnech předchozích a následujících, zkázonosným vlivem tropického vedra lombardské roviny nebo také vlastní neprozřetelností.

Nehledě tudíž k vojenskému nazírání byla bitva u Solferina z hlediska číste lidského evropskou katastrofou.

Cypřišová alej ke hřbitovu v San Martino, kde jsou pohřbeny četné oběti solferinské bitvy

18. DOPRAVA RANĚNÝCH DO MILÁNA

Doprava raněných z Brescie do Milána, která byla prováděna v noci pro velké horko panující ve dne, skýtala pohnuté divadlo. Vlaky, obložené zmrzačenými vojáky, přijížděly na nádraží naplněné hustými masami obecnstva. Bylo osvětlováno bledým svitem pochodní, a zadržovalo téměř dech, naslouchajíc vzlykotu a dušenému nářku, pronikajícímu z vozů.

Železnice z Milána do Brescie, kterou Rakušané zničili při svém ústupu na několika místech, byla opravena opět v prvních dnech července pro dopravu střeliva, střelných zbraní a potravin a usnadněno tím bylo také vyprazdňování nemocnic v Brescii.

Na každé stanici byly zařízeny dlouhé úzké nouzové přístřešky pro raněné. Byli položeni po svém vynesení z vlaku na slamníky, které tvořily souvislou řadu. Pod přístřešky byly postaveny stoly, obložené chlebem, polévkou z masa, limonádou, vínem, vodou, cupaninou, plátnem a obvazy.

Pochodně, nesené místními mladými hochy, osvětlovaly temno. Lombardští občané spěchali, aby vítězům od Solferina vyjádřili svůj dík. Ve zbožném tichu obvazovali raněné, když je pečlivě vynesli z vozů a položili na lůžka. Dámy nabízely nápoje a různá jídla a rozdělovaly je těm raněným ve vlaku, kteří museli jet dále do Milána.

V tomto městě, kde několik nocí po sobě přicházelo vždy asi tisíc raněných, byli oběti bitvy u Solferina přijaty co nejlépe. Tentokrát nepadaly z rukou půvabných patricijek a ze slavnostně ozdobených balkonů nádherných paláců milánské šlechty růže na lesklou zbroj a zlaté řády vojáků; teď ronily tyto dámy, se srdcem plným díků, slzy soucitu, jež osvědčovaly svou obětavostí.

Rodiny, které měly nějaký vůz, odvážely raněné z nádraží. Počet vozů, který byl milánskými dán k dispozici, přesahoval snad počet pěti se. Nejkrásnější vozy panstva, stejně jako nejskromnější povozy jiné, jely každého večera k Porta Tosa, kde bylo milánské nádraží. Italské dámy pokládaly si za čest uložit samy hosty, jim přikázané, do svých nádherných vozů, opatřených matracemi, koberci i polštáři.

Shromážděné množství pozdravovalo s odkrytou hlavou trpitele, když byli odváženi povozem. Doprovázeli pomalu jedoucí vůz, nesouce pochodně, které osvětlovaly smutné obličej raněných, snažících se pousmát, a šli s nimi až ku prahu pohostinných paláců, kde čekala na ně nejpozornější péče.

19. PÉČE O RANĚNÉ V MILÁNĚ

Každá rodina si přála mít francouzské raněné a vycházela jim všemožně vstříc, aby jim nahradila vlast, příbuzné a přátele.

Ale již po málo dnech musela většina milánských postoupit své raněné nemocnicím, protože vojenská správa chtěla zamezit přílišné roztržitosti pomocných sil a přepětí lékařů.

Množství raněných bylo veliké, neboť již před Solferinem bylo umístěno v milánských nemocnicích asi devět tisíc raněných z předešlých bojů.

Vznešené Miláňanky bděly u lože nejobyčejnějšího vojína a byly mu strážným andělem. Hraběnka Verri, rozená Borromeo, paní Uboldi de Capei, paní Boselli, paní Sala-Taverna, hraběnka Taverna a mnohé jiné, zapomněly na dosavadní zvyklosti vznešených kruhů a strávily celé měsíce u lůžek nemocných.

Některé z těchto dám byly matkami a jejich černé obleky svědčily o nedávné bolestné ztrátě. Jedna z nich pravila: „Válka mne oloupila o nejstaršího syna. Zemřel před osmi měsíci následkem zranění u Sevastopolu, kde bojoval společně s francouzským vojskem. Když jsem slyšela o příchodu francouzských raněných do Milána a dozvěděla se, že je budu moci ošetřovat, měla jsem pocit, jako by sám Bůh mi posílal útěchu“.

Hraběnka Verri-Borromeo, předsedkyně pomocného komitétu, spravovala velké skladiště plátna a cupaniny a strávila přes své vysoké stáří denně několik hodin předčítáním raněným. Ranění byli umístěni ve všech palácích. V paláci rodiny Borromeo jich bylo tři sta.

Představená Uršulinec, sestra Marina Videmari, proměnila svůj klášter v nemocnici a konala tam službu se svými sestrami. Tato klášterní nemocnice byla vzorem pořádku a čistoty.

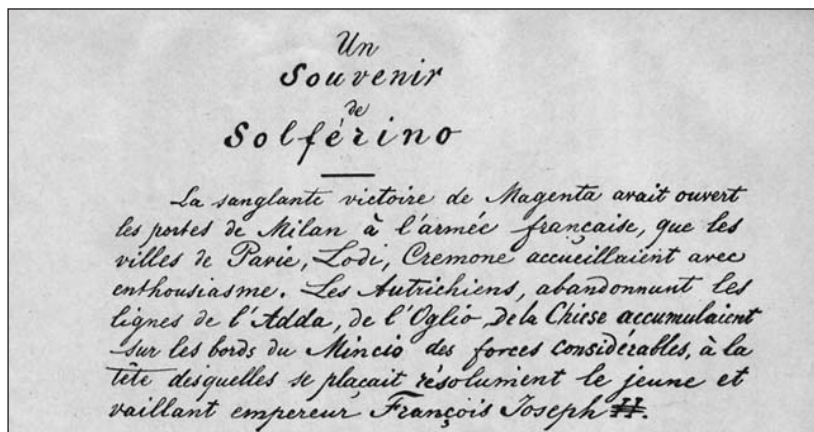
Markýza Pallavicini-Trivulzio, která vedla s obdivuhodným sebeobětováním turinský pomocný komitét, zařídila ústředny pro přijímání darů v různých městech a zemích. Její činnosti bylo možno děkovati, že zásobárny milánské byly vždy plné.

Za několik týdnů bylo vidět, jak malé oddíly uzdravených francouzských vojáků procházely milánskými ulicemi, zahajující smutný návrat do Francie. Někteří nesli svou paži v pásce, jiní šli o berlách nebo měli jiné znaky svého zranění. Jejich uniformy byly obnošené a roztrhané. Měli však nádherné prádlo, které jim opatřili bohatí Lombardané místo jejich zakrvácených košil. „Vaše krev,“ pravili, „byla prolita na obranu naší vlasti a my si ji chceme ponechat na památku“.

Lidé, kteří byli před krátkou dobou silní a statní, odcházeli teď s jednou rukou, s jednou nohou nebo s obvázanou hlavou, ale snášeli odevzdaně svou bolest. Cítili však při tom hořkost v duši, že jsou neschopni k další službě a k

výživě svých rodin a že po svém návratu do vlasti budou jen předmětem polítování a soucitu, sobě samým a jiným na obtíž.

V jedné milánské nemocnici ležel energický a hrdě vyhlízející seržant zua-vů, který si nechal odnít nohu, aniž by vydal nejmenší zvuk nářku. Krátce na to byl však přepaden tichým smutkem, třeba se jeho stav zlepšil a jeho uzdra-vení činilo rychlé pokroky.

Dunantův rukopis prvních řádků knihy „Vzpomínka na Solferino“

Nebylo možno si vysvětlit tuto zasmušilost, která rostla každým dnem. Konečně naléhala naň milosrdná sestra, která ho viděla se slzami v očích, tak dlouho otázkami, až doznal, že je jedinou oporou své staré nemocné matky, které dosud posílal každý měsíc pět franků ze své mzdy - že není mu nyní možno ji podporovat a že ubohá je již asi v nejvyšší nouzi.

Milosrdná sestra, pohnuta soucitem, darovala mu pět franků, které byly ihned poslány do Francie. Když mu však představená nemocnice chtěla dáti nový dar, odmítl ho s díkem, řka: „Upotřebte tyto peníze pro jiné, kteří to budou více potřebovat. Co se týká mé matky, myslím, že jí budu moci již příští měsíc zaslat peníze, neboť budu opět schopný práce“.

Jistá milánská dáma, nositelka slavného jména, dala svůj palác s pěti sty lůžky pro potřebu raněných. Mezi vojíny, umístěnými v této nádherné budově, byl také jeden granátník sedmdesátého francouzského pluku, který následkem odnětí údu se ocitl v nebezpečí smrti. Dáma se snažila raněného potěšit a mluvila s ním o jeho rodině. Tu jí vyprávěl, že je jediným synem chudé venkovské rodiny a že ho rmoutí zanechat své rodiče v bídě, protože sám pečoval o jejich výživu. Připojil k tomu, že jeho největším přáním před smrtí by bylo, kdyby mohl ještě jednou obejmout svou matku.

Aniž by mu něco o svém plánu řekla, rozhodla se vznešená Miláňanka opus-titi Milán, sedla na dráhu, jela do kraje rodiny onoho vojáka, jejíž adresu si opatřila, založila starého churavého otce značnou peněžní částkou a vzala matku raněného s sebou do Milána.

Šest dní po svém vyznání objal již syn svou matku, žehnaje v slzách své dobroditelce.

20. CO JE ÚČELEM TÉTO KNIHY

Ale k čemu je užitečné to, když obnovujeme vzpomínku na scény tak bolestné a vyvoláváme znovu tak trapné pocity? Jaký má účel líčit jednotlivosti plné bolu a rozvíjet před čtenářem obrazy zoufalství? Na tyto přirozené otázky chtěli bychom odpovědět jinými otázkami.

Nebylo by možno založit ve všech evropských zemích pomocné společnosti za tím účelem, aby ošetřovaly svými dobrovolnými pracovníky válečné raněné bez rozdílu příslušnosti?

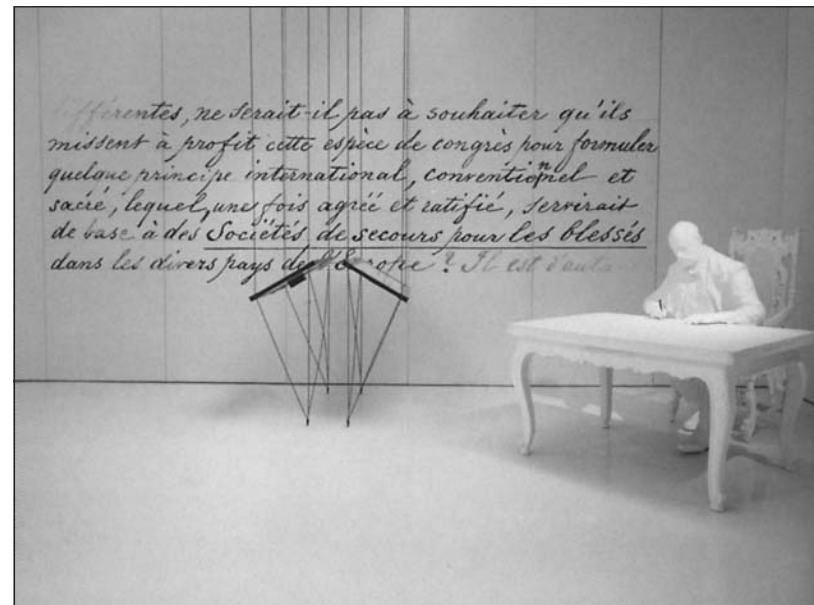
Jelikož se musíme ještě vzdát přání a nadějí Mírových společností, jelikož lidé ještě i nadále se budou vzájemně zabíjet, aniž by se nenáviděli. Jelikož nejvyšší sláva válečná se bude ještě vidět v tom, zničí-li se co nejvíce lidských životů. Jelikož stále se ještě bude tvrdit, že je něco božského ve válce. Jelikož každodenně vymýšlejí se s vytrvalostí, která by byla hodna lepších věcí, stále strašlivější prostředky ničení a vynálezci těchto vražedných nástrojů jsou pobízeni ještě o závod zbrojícími státy Evropy - proč neměli bychom dnešní dobu poměrného klidu a pokoje užít k tomu, abychom řešili námi danou otázku, důležitou stejně z hlediska lidskosti jako z hlediska křesťanství?

Budou-li o tomto předmětu přemýšlet jedinci, budou o něm jistě také psány spisy a pojednání. Nejdříve jedná se tudíž o to, aby tato myšlenka byla předložena velké rodině evropských národů, aby získala pozornost a souhlas všech těch, kdož jsou dosti šlechetní a cituplní, aby brali vřoucí účast na utrpení svých bližních.

To jest účelem této knihy.

Budou-li jednou utvořeny trvalé společnosti tohoto druhu, budou pohotově i v okamžiku války. Musely by v zemích, kde budou vytvořeny, získat blahovůli úřadů a snažit se pro případ války o výsady a plná práva u mocí, vedoucích válku, aby usnadnily jejich úkol. Tyto společnosti musely by mít nejdůstojnější a nejvýznačnější muže ve svém správním výboru. Při počátku válečného tažení učinily by provolání ke všem osobám, které by byly ochotny věnovat se tomuto dílu, tj. úkolu, poskytovat pod vedením zkušených lékařů pomoc raněným a ošetřovat je na bitevním poli a později v polních lazaretech a nemocnicích.

Dobrovolná obětavost není tak řídká, jak bychom myslili. Jistě podjalo by se mnoho lidí, a mnozí z nich na vlastní útraty, tohoto tak lidumilného účelu, kdyby mohli spoléhat na pomoc a podporu nejvyšší správy a měli jistotu, že vykonají skutečně něco dobrého. Jaký půvab mělo by pro šlechetná srdce a rytířské povahy v dnešním sobeckém století to, že budou vzdorovat stejným nebezpečím jako vojín - a při tom docela dobrovolně vykonávat i poslání míru a útěchy!

Socha sochaře George Segala z roku 1988 zobrazující Henri Dunanta při psaní knihy „Vzpomínka na Solferino“, je zhotovena z plastu a dřeva

Dějiny nám ukazují, že není to výmysl chorého mozku, počítáme-li na podobné příklady obětování. Zvláštního potvrzení nalézá náš názor ve dvou faktech dnešní doby, které vzrušily veřejnost ve válce krymské a jsou v úzkém vztahu k našemu předmětu.

Zatím co ranění a nemocní francouzského vojska na Krymu byli ošetřováni milosrdnými sestrami, užřelo vojsko Rusů a Angličanů blížící se ze severu a ze západu dvě skupiny velkomyslných ošetřovatelek nemocných.

Ruská velkokněžna Pavlovna, rozená Charlotta z Württemberska, vdova po velkoknížeti Michaelovi, získala v Petrohradě a v Moskvě tři sta dam, aby v ruských nemocnicích na Krymu ošetřovaly raněné a opatřily jim vše potřebné. Tisíce vojnů zehnalो těmto vznešeným paním.

Na západě, v Anglii, byla to zase Miss Florence Nightingaleová, která byla vyzvána lordem Sidney Herbertem, britským ministrem války, aby poskytla pomoc anglickým vojákům na východě - a ona, v čele jiných anglických dam, přijala bez váhání tuto obětavě posláni. Obraz Florence Nightingaleové, jak za noci s malou lampou v ruce prochází rozlehlými sály vojenských nemocnic, aby se přesvědčila o stavu každého raněného, zůstal nezapomenutelný všem těm mužům, kteří byli předmětem nebo svědky tohoto podivuhodného milosrdenství, a vzpomínka na to zůstane navždy vepsána do dějin.

Jak četné případy podobné obětavosti ve staré i nové době, které většinou zůstaly neznámy, nenesly jenom proto ovoce, že byly ojedinělými a že nedošlo při nich k semknutí jednotlivých projevů soucitu ke společnému dílu milosrdenství.

Kdyby bývali 24., 25. a 26. června v Castiglione, jakož i v Brescii, v Mantově a ve Veroně dobrovolní ošetřovatelé, kolik dobrého mohli prokázat!

Kolik svých spolubližních by byli zachránili od smrti v oné nešťastné noci z pátku, kdy srdcervoucí vzlyky a prosby draly se z prsou tisíců raněných, kteří leželi trýznění bolestí a žízni!

Statečné ženy a dívky z Castiglione nemohly mnohým raněným zachovat život, neboť bylo třeba spolupůsobení zkušenějších, schopnějších, rozhodnějších a především školených mužů - jediná to možnost, aby bylo zabráněno chybám, které zhoršují rány a činí je smrtelnými.

Kdyby bývalo také dostatečně pomocníků, aby sesbírali raněné v údolí Medoly, ve slujích San Martina, na příkrých svazích Monte Fontana a na pahorcích Solferina, pak nemusel mnohý ubohý střelec, hulán nebo zuav, který přes své strašlivé bolesti se snažil povstat a marně dával znamení, aby přišli k němu s nosítky, ležet celé hodiny ve smrtelném strachu! Nebylo by jistě došlo také k tomu, aby s mrtvými byli pochováni i živí.

Lépe upravené dopravní prostředky by byly ušetřily onomu gardovému střelci strašlivou amputaci, která byla na něm provedena v Brescii a která byla nutná jen proto, že o něho dostatečně nepečovali za dopravy z bitevního pole do Castiglione.

Nemusíme si při pohledu na mladé invalidy, vracející se smutně domů jako mrzáci s jednou paží nebo nohou, činit výčitky, že jsme jim nevěnovali větší péči, abychom od nich odvrátili smutné následky zranění, které mohlo být zhojeno včasnou pomocí?

A byli by oni umírající, kteří leželi v polních lazaretech v Castiglione a v nemocnicích Brescie bez pomoci, kteří se často nemohli dorozumět ve své mateřštině, zmrárali za proklínání a zlořečení, kdyby jim po boku dlela milosrdná bytost, která by jim pomáhala a těšila je?

Přes pomoc úřadů, přes úsilí lombardských měst zůstalo mnoho nevykonáno, třebaže ještě při žádné válce nebylo prokázáno tolik milosrdenství. Toto nebylo však ještě v žádném poměru k velikosti bídy, kterou bylo třeba mírnit.

K vyplnění tak vznešené úlohy nehodí se námezdní dělníci, kteří jsou brzy zhnusení a vyčerpáním stávají se bezcitnými a hrubými. Zde bývá zapotřebí také okamžité pomoci, neboť co může raněného zachránit ještě dnes, zítra již ho nezachrání. Při nejmenší ztrátě času může dojít k zánětu, který vede raněného smrti vstříc.

Proto potřebujeme dobrovolné ošetřovatele nemocných, kteří jsou předem školeni a obeznámeni se svým úkolem, kteří jsou uznáni od velitelů válečných vojsk a podporováni od nich ve svém úkolu.

Tito ošetřovatelé nemocných uplatní se nejen na bitevním poli, ale právě tak v nemocnicích, kde raněným, oloupeným o rodiny a přátele, utíkají týdný zdoluhavě a bolestně. Za této krátké italské války se stávalo, že vojíní byli přepadeni tak mocnou touhou po domově, že zmrárali, aniž by to přímo zavini-la jejich nemoc nebo zranění.

Na druhé straně přispívalo účastenství Italů, jak je pochopitelné, jen k dobru raněných Spojenců, zatím co trpící Rakušané měli z něho jen velmi málo.

Jistě byly v Itálii statečné ženy, jejichž trpělivost a vytrvalost nebyla unavena. Ale nakonec bylo je možno již počítat: nakažlivé nemoci zastrášovaly mnohé z nich a málo ošetřovatelů nemocných a sluhů vyhovovalo očekávání.

Personál vojenských lazaretů byl nedostatečný, což zůstane, i když bude zdvojen nebo ztrojnásoben. **Jsme odkázáni na spolupráci veřejnosti a bude tomu tak vždy. Jen tak je možno doufat, že utrpení války budou v budoucnu zmírněna.**

Jedná se tudíž o to, vydat provolání, které by žádalo o pomoc příslušníky všech zemí a všech stavů, mocné tohoto světa i nejskromnější dělníky, neboť každý může svým způsobem, každý ve svém kruhu a podle svých sil, přispět svým podílem k tomuto dobrému dílu. Provolání toto nutno řídit na ženy stejně jako na muže, na kněžny a princezny stejně jako na skromné a obětavé osiřelé dívky nebo na opuštěné vdovy, které rády věnují veškeré své síly k dobru bližního. Provolání nechť se obrátí na generála, polního maršálka a ministra války stejně jako na spisovatele a učence, z nichž každý může vhodně přispět věci, která se týká celého lidstva, každého národa, každého kraje, ba každé rodiny. Vždyť nikdo není chráněn před účinkem války!

Když jeden rakouský a jeden francouzský generál, kteří bojovali proti sobě u Solferina, krátce na to mohli sedět u pohostinného stolu pruského krále, kdo mohl by jim bránit, aby projednávali a zkoumali tuto otázku, která je opravdu hodna jejich účasti a pozornosti?

Za velkých manévrů u Kolína v roce 1861 pozval pruský král Vilém důstojníky různých národností, vyslané jejich vládami, do zámku Benrath u Düsseldorfu. Ještě před tím, než se posadili, uchopil král generála Forey a generála Paumgartena za ruku a řekl jim s úsměvem: „Nyní, protože jste přáteli, sedněte si hezky pospolu a bavte se“. Forey byl vítěz od Montebello a Paumgarten byl jeho protivník.

Neměli bychom si přát, aby podobných mimořádných příležitostí, jako byla ona v Kolíně, Chalonu nebo kde jinde, jež svedly dohromady mistry válečného umění různých národů a byly určitým druhem kongresu, **použili oni mužové ke stanovení mezinárodních, smluvních a posvátných zásad, které byvše jednou přijaty a potvrzeny, mohly by sloužit jako podklad pomocným společnostem pro raněné v různých zemích Evropy? Jest tím důležitější dorozumět se již předem o příslušných nařízeních, protože při**

vypuknutí nepřátelství se válčící strany již těžko dorozumívají a řeší podobné otázky jen z vlastního hlediska.

Svolávají se přece také sjezdy učenců, právníků, lékařů, národohospodářů a statistiků, kteří se scházejí, aby řešili otázky mnohem menšího dosahu. **Vždyť existují také mezinárodní všeobecně prospěšné a dobročinné společnosti. Nebylo by možno se právě tak společně scházet, aby byla řešena otázka takové důležitosti, jako je zlepšení péče o oběti války?**

Lidskost a mravnost vyžadují nutně takového díla, o němž se zde zmiňuji. Je to povinnost, k jejímuž vyplnění má přispívat každý čestný muž, každá vlivuplná osobnost.

Který kníže, který panovník odřekl by těmto společnostem svou podporu a neoceníl to, opatří-li bojovníkům svého vojska úplnou jistotu, že v případě poranění bude jim dopřána rychlá a přiměřená péče?

Trvalými spolky, které navrhuji, předejde se také zlu, že by zaslané peníze a jiné pomocné prostředky byly zašantročeny nebo nerozumně rozděleny. Ve východní válce byly odeslány z Petrohradu na Krym značné zásoby cupaniny, které sesbíraly ruské ženy - ale místo do nemocnic, pro které byly určeny, cestovaly balíky do papíren, které je upotřebily.

Zlepšením dopravních prostředků a zabráněním nehod na cestě z bitevního pole do lazaretu vystříháme se mnohých amputací a zmírníme tím i břemena vlád, které musí dávat podpory invalidům.

Tyto spolky také mohou, budou-li trvalými, prokazovat význačné služby při nakažlivých nemocech, povodních, velkých požárech a jiných nepředvídaných katastrofách. Touha pomoci bližnímu, která by dala podnět k jejich vytvoření, bude je vést i všude jinde, kde se najde pole pro jejich činnost.

Toto dílo předpokládá především osobní obětavost určitého počtu osob; peněžní obětavost nebude v době války chybět. Vydají-li Společnosti svá povolání, přispěje jistě každý svým darem a svou hřivničkou. Žádná země není lhostejná k tomu, bijí-li se její synové za obranu. V tom není žádná těžkost. Vše spočívá více na tom, aby ve všech zemích se konaly vážné přípravy k ošetřování raněných, aby byly vyvolány v život zmíněné Společnosti.

K založení výborů, stojících v popředí těchto Společností, stačí v každé zemi dobrá vůle několika úctyhodných osob, které k tomu mají potřebnou vytrvalost. Podobné výbory, oživené duchem lásky k bližnímu, která objímá stejně všechny národy, tvořily by jakýsi generální štáb při vývoji práce. Výbory různých národů se mohou, třebaže budou vzájemně nezávislé, se dorozumívat mezi sebou, setkávat se na kongresech a působit v době války ku blahu všech.

Třebaže strašlivé prostředky ničení, které jsou národům dnes k dispozici, budou pravděpodobně zkracovat trvání budoucích válek, budou zase bitvy tím vražednější.

A nemůže v našem století, ve kterém vše nepředvídané hraje tak velkou úlohu, vypuknout válka zde nebo onde a docela nečekaně?

Není již v těchto úvahách dostatečný důvod k tomu, abychom se nedali překvapiti událostmi?

Vzpomínka na Solferino

Henri Dunant

K tisku připravil a historické fotografie vybral
Mgr. Josef Švejnoha

Vydal
za pomoci Regionální delegace Mezinárodního výboru Červeného kříže
v Budapešti
Úřad Českého červeného kříže
Praha 1, Thunovská 18

1. vydání
Praha, 2004

